

Enfrontaments entre el PSUC i el POUM durant la guerra civil (1936-39)

Joan Plana i Sagué
Tutor: Josep Clara i Resplandís
Setembre 2015

ÍNDEX

OBJECTIUS _____ pàg. 1

CONTEXT HISTÒRIC

Context internacional _____ pàg. 3

Context català i espanyol _____ pàg. 7

EL POUM

Partits fundadors _____ pàg. 11

Els intents d'unitat _____ pàg. 14

Fundació i estructura interna _____ pàg. 15

Fonaments ideològics _____ pàg. 17

Eleccions de febrer de 1936 _____ pàg. 21

El cop d'estat de juliol _____ pàg. 26

EL PSUC

Fundació i organització interna _____ pàg. 29

Fonaments ideològics _____ pàg. 34

RELACIONS ENTRE EL PSUC I EL POUM

Conflictes inicials _____ pàg. 36

Govern de la Generalitat _____ pàg. 39

Fets de maig de 1937 _____ pàg. 45

El procés contra el POUM _____ pàg. 49

LA CRISI DEL PSUC I LA DERROTA REPUBLICANA _____ pàg. 53

CONCLUSIONS _____ pàg. 56

BIOGRAFIA _____ pàg. 59

INTRODUCCIÓ

OBJECTIUS

La guerra civil espanyola fou, sens dubte, un dels esdeveniments del segle XX que més varen marcar el conjunt de l'estat espanyol en tots els àmbits. Les conseqüències d'aquell enfrontament varen marcar com s'estructuraria la societat i la política espanyola i catalana durant la resta del segle. Unes conseqüències que haurien estat molt diferents (mai sabrem de quina forma) en cas que el desenllaç del conflicte militar hagués estat un altre.

En el relat col·lectiu popular que ha quedat per a la memòria d'aquella guerra s'insisteix en la idea que la falta de cohesió i els constants enfrontaments interns en el bàndol contrari a l'alçament del general Franco foren un dels fets determinats en el resultat del conflicte bèl·lic. Fins i tot avui en dia, en ple segle XXI, líders polítics catalans segueixen citant aquell precedent històric per tal de fer crides a la unitat per evitar un possible desastre.

L'objectiu d'aquest treball és, per una banda, conèixer de prop dos dels grans partits que varen protagonitzar els enfrontaments en el si de la Catalunya republicana durant la guerra: el PSUC i el POUM. D'on venien aquests partits; qui eren els seus líders; quina doctrina seguien; com entenien el conflicte militar o quin concepte tenien l'un de l'altre són algunes de les preguntes a les quals es pretén donar resposta amb aquest treball.

En segon lloc, el treball vol també profunditzar en el context històric en el qual es desenvolupà l'acció del PSUC i del POUM, sense el qual les decisions i les accions que prendrien tots dos perdrien sentit. Així doncs, el segon objectiu és fer un recull de quins varen ser els fets més rellevants que varen marcar l'etapa final de la II República i els anys de la guerra civil, així com analitzar com varen actuar els dos partits en cada un d'aquests fets. Especialment rellevants seran els fets que tindran lloc després de la fundació del PSUC, a final de juliol de 1936, moment a partir del qual coincideixen tots dos partits com a tals.

Per últim, com a tercer objectiu, caldrà analitzar com va ser la convivència entre els dos partits durant la guerra civil (1936-39). S'analitzarà com varen ser els projectes que varen viure plegats (com per exemple el govern de concentració de la Generalitat entre el setembre i el desembre

de 1936), les discrepàncies estratègiques i, finalment, com varen ser els enfrontaments armats entre els dos, especialment a partir dels fets de maig de 1937.

Per tal d'analitzar tot el que s'ha proposat es recorrerà a treballs d'historiadors que hagin tractat aquests dos partits (per exemple Josep Puigsech, en el cas del PSUC o Pelai Pagès en el cas del POUM) i també a treballs que analitzen partits que es varen trobar al mig del conflicte (com ERC, que fou el partit de govern a Catalunya durant tots els anys analitzats) o bé que estudiïn el període en general. També es recorrerà a textos originals dels principals autors de l'època on mostren el seu pensament i els seus objectius. Aquests textos seran recuperats, en gran part, gràcies a la tasca de recopilació de treballs acadèmics o entitats (com la fundació Andreu Nin) i als catàlegs digitals de premsa històrica.

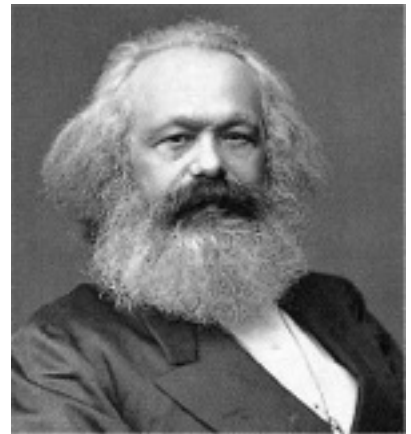
Amb tot això, es pretén arribar a una conclusió sobre quina va ser la naturalesa del conflicte entre aquestes dues grans organitzacions; i també sobre si va ser un conflicte causat per l'incapacitat dels dos bàndols d'arribar a un escenari de col·laboració mínima per encarar el conflicte armat o si, per altra banda, va ser un enfrontament inevitable entre dos posicionaments antagònics que no tenien punt d'acord possible.

CONTEXT HISTÒRIC

CONTEXT INTERNACIONAL

Els pares del comunisme modern foren Karl Marx, un economista alemany, i Friedrich Engels, filòsof també germànic. Els dos escrigueren junts el document anomenat "manifest comunista" el 1847. Aquest manifest és un tractat polític que detalla les principals línies mestres d'una nova forma d'entendre el món. Aquest tractat recollia, doncs, tota una forma d'entendre i explicar la societat humana.

Algun dels punts més importants que recollia aquest manifest era, per exemple, la teoria que tota la història de la humanitat pot ser explicada d'acord amb la relació dels homes amb els mitjans de producció i que les diferents fases de la història estan determinades pel tipus de relació que hi havia en cada moment. Així doncs, a partir d'això, la societat humana només es pot entendre partint del principi que existeix una lluita entre aquells que dominen els mitjans de producció i els que són explotats per fer-los funcionar. Això és el que se n'anomenaria la "lluita de classes" entre classes explotadores i explotades. En la societat de l'època (s. XIX) Marx i Engels afirmen que el proletariat (treballadors i camperols) són explotats per estructures opressores creades pels explotadors (noblesa i, sobretot, burgesia) com la propietat privada o els estats. Conclou, doncs, la necessitat d'un aixecament violent de la classe oprimida per tal de prendre el poder i suprimir totes aquestes estructures opressores, acabar amb els estats (internacionalisme) i amb la propietat privada dels mitjans de producció (col·lectivitzacions). Tot això mitjançant un govern autoritari instaurat després de la presa del poder per part dels treballadors (dictadura del proletariat).

Karl Marx

Marx i Engels promouien, el 1864, la primera associació internacional de treballadors, coneguda com a "I Internacional". El 1889 es funda una segona internacional a París. S'hi varen aplagar partits socialistes i laboristes d'arreu del món. Fou en aquesta segona internacional quan, l'any 1896, varen ser expulsats anarquistes. La raó va ser que aquest grup ideològic

s'oposava a qualsevol forma d'autoritarisme o jerarquització, cosa que entrava en conflicte amb la voluntat autoritarita d'una gran part dels marxistes.

Aquesta segona internacional va prendre un caire molt menys revolucionari i més reformista que la primera. Aquest fet va generar greus discrepàncies internes, que varen accentuar-se especialment amb l'esclat de la primera guerra mundial el 1914. La majoria de partits socialistes varen transgredir els principis bàsics d'internacionalisme i varen deixar-se endur per una corrent ideològica molt potent a l'Europa del moment: el nacionalisme. Això va fer que molts partits socialistes donessin suport a la guerra als seus respectius estats. Aquesta decisió va ser vista pels sectors més revolucionaris com un seguidisme de les polítiques d'opressió burgeses i seria també el que, poc després, acabaria desencadenant una escissió en el si de l'organització.

Lenin

Les primeres converses entre els partits socialistes que s'havien oposat a la guerra per a materialitzar l'escissió tindrien lloc a Suïssa entre 1915 i 1916. Fou precisament des de Suïssa des d'on tornaria a la seva terra des de l'exili un dels líders marxistes russos que s'havia oposat a la II Internacional, Vladimir Ilich Ulianov, més conegut com a "Lenin".

Lenin lideraria, en plena guerra, una revolució dels treballadors russos que culminaria, el mes d'octubre del 1917, amb la presa del poder dels comunistes russos (coneguts com a bolxevics) i la instauració del primer estat del món inspirat en les teories marxistes: la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques, l'URSS.

Lev Trotski

Fou al voltant de l'URSS i del partit bolxevic rus que es formalitzaria, el 1919, la III internacional, coneguda com a "internacional comunista". A diferència de la II internacional, de caràcter més socialista, aquesta no donava llibertat d'acció als seus partits afiliats, sinó que exigia que actuessin segons les instruccions de la direcció internacional.

Lenin governaria l'URSS i exerciria el control sobre la III internacional fins a la seva mort el 1924. Després de la seva desaparició, dos noms sonaven amb força per a succeir-lo al capdavant de la principal potència comunista del món: Iósif Stalin i Lev Davídovich Bronstein, conegut a "Trotski". Trotski tenia un perfil molt més intel·lectual,

criticava la burocratització de l'estat i de la III internacional i denunciava la deriva excessivament autoritària i sectària que proposava Stalin. Defensava també animar la resta de països a revoltar-se per exportar el model rus. Ja en el seu llibre "resultats i perspectives", escrit el 1906, Trotski afirmava: "Sense l'ajuda estatal directa del proletariat europeu, la classe obrera russa no podrà mantenir el poder i transformar el seu domini temporal en una supremacia duradora del socialisme". Aquesta doctrina política seria coneguda com la "revolució permanent"¹.

Stalin, en canvi, era un dels homes d'acció del partit bolxevic. Defensava la teoria del "socialisme en un sol país", que implicava desenvolupar el comunisme dins de l'URSS i desenvolupar una política internacional centrada a defensar els interessos nacionals soviètics més que no pas en buscar estendre el comunisme arreu del món. Defensava també un model ultrapresidencialista i personalista, evidentment, liderat per ell mateix.

Stalin havia estat nomenat, dos anys abans de la mort de Lenin, com a Secretari General del Comitè Central del Partit Comunista. Un càrrec que aniria omplint cada vegada de més i més competències i que li permetria anar assolint cada vegada més poder. Lenin, poc abans de morir, ja havia alertat sobre la preocupant acumulació de poder que Stalin estava tenint. En una carta al congrés del Partit Comunista Soviètic, escrita el desembre de 1922, deia:

"El camarada Stalin, d'ençà que va arribar a Secretari General, ha concentrat a les seves mans un immens poder, i no estic segur que sempre el sàpiga usar amb prudència"

Iósif Stalin

Però malgrat les últimes valoracions de Lenin, Stalin va prendre el control del país del partit després de la seva mort. Trotski fundaria un moviment d'oposició comunista al nou líder soviètic. Això provocaria que Stalin acusés a Trotski i a tots els seus seguidors d'atemptar contra els interessos de la revolució. Arran d'això, es realitzarien una sèrie de purgues dins del mateix partit comunista que provocarien la mort de molts crítics a l'estalinisme i obligaria a Trotski a fugir a l'exili.

L'enfrontament entre aquestes dues famílies comunistes s'estendria a la resta de partits comunistes d'Europa i generaria una guerra interna i una persecució ideològica que tindria ramificacions en els principals països europeus. Aquest enfrontament tindria lloc també a Catalunya, i en el marc d'un conflicte bèl·lic que va ajudar al fet que fos un enfrontament

---

¹ Trotski, L. (1929). *La revolució permanent*. Berlín: Editat per l'oposició comunista

sagnant i sense reserves: La guerra civil. Un conflicte que va debilitar l'estabilitat i l'organització en el si de l'Espanya antifeixista i que va ser liderada, essencialment, per dos partits: el PSUC, que acabaria essent membre de la III Internacional i el POUM, dirigit des de 1936 per un excol·laborador personal de Trotski, Andreu Nin, que tot i no ser un partit trotskista com a tal (estava enfrontat a Trotski des de la seva fundació el 1935) sí que seria percebut per Moscou i per l'estalinisme com a tal.

CONTEXT ESPANYOL I CATALÀ

Espanya havia desenvolupat, al llarg del segle XIX, una economia molt menys industrialitzada que la d'altres estats europeus. Això va provocar una estructura social en què la burgesia tenia encara un paper molt més límit dins la societat que a la resta de països de l'entorn. L'absència d'industrialització i de burgesia en àmplies zones del país va provocar també menys presència del moviment obrer².

Les primeres associacions obreres daten de 1840 i la primera vaga general, a Barcelona, una de les zones amb més presència obrera, data de 1855. El primer nucli de la I internacional es crearia el 1868 i, ja des del principi, els anarquistes tindrien més pes i presència que els marxistes. Els primers acabarien creant, el 1910 la Confederación Nacional de Trabajo (CNT) amb presència, sobretot a Catalunya, València i Andalusia. Els marxistes, per la seva banda, s'organitzarien inicialment amb la creació del Partido Socialista Obrero Español (PSOE) el 1878 i amb el seu propi sindicat, la Unión General de Trabajadores (UGT) el 1888. La seva presència era forta, bàsicament, a Madrid i al nord de la península. El cas de Catalunya seria especial, ja que era un dels pocs llocs d'Europa on l'anarquisme tindria, durant dècades, una presència molt més ampla que la de qualsevol altre corrent dins del moviment obrer³.

Quan el 1920 el PSOE rebutja adherir-se a la III internacional, una part dels militants, escindeix les joventuts del partit (Federación de Juventudes Socialistas) i creen el Partido Comunista de España (PCE), que acabaria essent el partit espanyol d'obediència soviètica més important, però que en els seus inicis va obtenir un escàs suport ciutadà.

Així doncs, al llarg dels primers anys del segle XX, existeixen dos grans corrents obreristes realment potents: la socialista i l'anarquista. Joaquin Maurín, que anys després seria un destacat líder marxista, descriu així la situació d'aquells primers anys: *"En España había dos movimientos obreros distanciados y a veces divergentes. Del socialismo me atraían la historia, la continuidad y el sentido de responsabilidad. Del sindicalismo, su espíritu revolucionario, combativo"*.

Ja entrats als anys 20 els enfrontaments entre el moviment sindical i les autoritats s'intensifiquen. Els empresaris contracten pistolers i constitueixen els anomenats "sindicats lliures" per

---

² Alba, V. (1973). *El marxismo en España, 1919-1939: Historia del BOC i del POUM*. Mèxic: B. Costa-Amic Editor

³ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial

assassinar els líders obreristes. La policia, per la seva banda, intensifica les detencions i empresonaments. L'escalada de violència va en augment i acaba amb l'assassinat, el març de 1920, del cap del govern espanyol, Eduardo Dato. A l'agost d'aquell mateix any es firma un pacte de col·laboració entre la CNT i la UGT per fer front a la situació. És també en aquest moment quan comencen a aparèixer tensions dins del món sindical sobre si l'ús del terrorisme fomentaria abans la reacció que la revolució.

Les discussions en el si de la CNT sobre si aquesta organització havia, o no, d'adherir-se a la internacional comunista varen provocar que un grup de dirigents, entre els que apareixien noms destacats com Maurín, Nin, Arlandís o Colomer, creessin una pròpia organització dins de la CNT defensora de l'adhesió, els Comitès Sindicalistes Revolucionaris. Aquest grup va començar a editar també la seva pròpia revista: "La Batalla". Més endavant, aquest grup acabaria constituint-se com la Federació Catalano-Balear del Partit Comunista.

El 13 de setembre de 1923 es produeix un gir sobtat dels esdeveniments. Miguel Primo de Rivera arriba al poder a través d'un cop d'estat amb el vistiplau de la monarquia i imposa una dictadura militar. El moviment obrer, tant PCE, com CNT, com UGT i PSOE varen intentar organitzar una vaga general de protesta contra el nou règim, sense èxit. Aquesta és una etapa de gran importància per a explicar l'evolució del moviment obrer a l'estat. Per una banda, el moviment es veu abocat a la clandestinitat i, per l'altra, comença a haver-hi un allunyament de l'URSS. Les delegacions espanyoles que viatjaven fins a Moscou tornaven desil·lusionades amb l'evolució del nou govern rus. Victor Alba deia: "*Moscú era distinto de la ciudad de 1921. No había ya fiebre revolucionaria. La revolución se burocratizaba*"⁴. Aquestes desavinences s'anirien fent cada vegada més pronunciades, en la mesura que molts dels grupuscles marxistes espanyols, especialment els homes de Maurín, no veien amb bons ulls la idea que tots els partits comunistes haguessin de ser uniformes i respondre cegament a les instruccions que arribessin de Moscou. Aquestes tensions anirien en augment fins al punt que el 1930 Maurín és expulsat del PCE, però, amb ell marxen el gruix dels membres de la Federació Catalano-Balear del Partit, cosa que va suposar un cop molt dur per a l'estructura del partit a la zona.

Paral·lelament, la dictadura de Primo de Rivera entra en crisi. Els nombrosos problemes de l'estat, combinats amb una percepció molt dolenta per part de la gent del seu govern i del sistema de la monarquia en general, l'obliguen a deixar el govern el 1930. El 1931 El rei Alfons XIII convoca de nou unes eleccions, en aquest cas, municipals. La seva intenció era la d'intentar

---

⁴ Alba, V. (1973). *El marxismo en España, 1919-1939: Historia del BOC i del POUM*. Mèxic: B. Costa-Amic Editor

liderar un nou canvi que satisfés les aspiracions populars però que acabés conduint a un sistema semblant al de la restauració. Contra pronòstic, però, les candidatures republicanes guanyen de forma contundent a les principals ciutats de tot l'estat.

Alfons XIII

En el cas de Catalunya, el partit que obté l'hegemonia gairebé absoluta és Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), un partit fundat només 15 dies abans com a resultat de la unió d'Estat Català, de l'excoronel Francesc Macià, i del Partit Republicà d'Esquerreres de l'advocat laboralista Lluís Companys. La victòria d'ERC va deixar sobtat gairebé a tothom, no només perquè es tractava d'un partit molt nou, sinó perquè, a més, tenia una mancança alarmant de quadres mitjos amb experiència institucional suficient per a afrontar la tasca de gestió de pràcticament totes les ciutats del país. Tenia, això sí, el pòsit i l'organització territorial que havia anat adquirint gràcies als anys de

feina, de reunions i de debats en els múltiples ateneus republicans escampats pel país⁵. L'escriptor marxista Jordi Arquer definia la situació amb les paraules: "La nova organització està admirablement preparada per anar al fracàs"⁶. Cal remarcar que ERC va obtenir la victòria de la mà d'Unió Socialista de Catalunya (USC), partit d'òrbita socialista que va servir a ERC per reafirmar el seu rol de partit d'esquerreres.

La clara victòria republicana va accelerar els esdeveniments. El rei es va veure obligat a abandonar el país i es proclama la República Espanyola, amb Niceto Alcalá Zamora com a primer president. A Catalunya, tot i l'intent secessionista de Macià, s'acaba pactant per un autogovern, un estatut d'autonomia i una institució de govern pròpia, la Generalitat de Catalunya, de la qual el mateix Macià en fou el primer president.

Els primers governs de la República espanyola es varen caracteritzar per acords entre el partit republicà Izquierda Republicana (IR) i els socialistes del PSOE. La forta política reformista del nou executiu, presidit per Azaña, va anar augmentant les tensions amb els partits de dretes, especialment el Partido Radical, d'Alejandro Lerroux, i la Confederación Española de Derechas Autonomas (CEDA), de José Maria Gil Robles.

Alejandro Lerroux

Les eleccions de 1934 varen portar a una coalició de dretes

---

⁵ Culla, J.B. (2012). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012). Una història política*. Barcelona: Editorial la Campana p 14-15

⁶ Sallés, A.M. (1986). *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62 p.215

antirepublicanes al poder. El seu mandat va estar marcat per insurreccions obreres reprimides per la força a Astúries i per una proclamació de l'estat català a Catalunya, també reprimida per l'exèrcit.

És durant el mandat d'aquesta coalició de dretes que els moviments obrers, fins llavors molt fraccionats, comencen a organitzar-se entre ells. En el cas de Catalunya, el 1935 comencen les reunions i els contactes entre les diferents forces obreristes, de diferents tendències. Aquestes forces són les que, poc temps després, acabarien constituint el PSUC i el POUM.

EL POUM

PARTITS FUNDADORS

El POUM neix de la unió de dos partits: El Bloc Obrer i Camperol i Esquerra Comunista Espanyola⁷.

EL BLOC OBRER I CAMPEROL

El Bloc Obrer i Camperol (BOC) va néixer el 1930, fruit de la unió del Partit Comunista Català i la Federació Comunista Catalano-Balear. Era un partit que es declarava com a marxista, però que actuava independentment de qualsevol corrent internacional. Tot i que veia amb bons ulls en línies generals l'experiència soviètica, es reservava el dret de criticar-ne també tots aquells elements que considerava inadequats. Això li va comportar nombrosos enfrontaments amb els partits que representaven la línia oficial del comunisme.

Mostrava també una clara sensibilitat per les reivindicacions nacionals catalanes. En el congrés fundacional de Terrassa es concretava clarament el respecte de l'organització a les decisions que els pobles prenguin sobre el seu futur, fins i tot si això inclogués la independència:

“Los comunistas de Cataluña, que no olvidan la doble esclavitud que sufrimos como trabajadores sometidos a una burguesía y como catalanes dominados por un poder extranjero, reclaman el derecho de Cataluña, el derecho de todas las nacionalidades ibéricas, a la libre determinación de su propio destino, hasta la separación inclusive”⁸.

Malgrat això, mostrava també una preferència pel model d'organització territorial federal, rebutjant de totes totes, especialment, el colonialisme:

“Nuestra reivindicación es, en lo que se refiere a la cuestión nacionalista: Unión de las Repúblicas Ibéricas. En lo que concierne a Marruecos pedimos su abandono total. Que los marroquíes se

---

⁷ Alba, V. (1973). *El marxismo en España, 1919-1939: Historia del BOC i del POUM*. Mèxic: B. Costa-Amic Editor

⁸ Iglesias, I. (1985). La fundación del POUM. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias1.htm>

organicen como quieran. No tenemos el derecho de intervenir en sus decisiones.”

El partit pretenia una organització democràtica, però això obria la porta a què una entrada descontrolada de militants pogués posar en perill els posicionaments ideològics del partit. La solució a la qual es va arribar per tal d'intentar impedir això va ser crear un partit a dos nivells. Els militants que entressin serien organitzats en un grup on se'ls "educaria" en la doctrina marxista del partit. Un cop es considerés que havien complert la seva formació ideològica passarien a un segon grup, integrats pels militants de ple dret, amb poder d'ingerència real sobre la línia del partit. El primer Secretari General va ser Joaquín Maurín.

Joaquín Maurín

L'ESQUERRA COMUNISTA ESPANYOLA

L'Esquerra Comunista espanyola, per altra banda, provenia d'un grup dissident del Partit Comunista Espanyol (PCE). Després del trencament de Trotski amb la línia oficial del comunisme, es va generar un corrent d'oposició d'esquerra internacional que pretenia agrupar i organitzar als expulsats dels partits comunistes oficials. Això va tenir també la seva transposició a Espanya, on un grup de militants provinents del PCE varen organitzar l'Oposició Comunista d'Espanya. Després de 1932, però, aquest grup va decidir trencar definitivament amb el PCE i constituir-se com a partit propi, amb voluntat de ser una alternativa. Els seus líders més destacats n'eren Andreu Nin i Juan Andrade.

Tot i els orígens Trotskistes de la nova organització, el cert és que ben aviat hi va haver un trencament entre els dirigents de l'EC i Trotski. L'exdirigent soviètic volia que les diferents organitzacions nacionals pròximes a les seves tesis actuessin d'acord amb les necessitats del corrent internacional que liderava⁹. Els dirigents d'Esquerra Comunista, però, avantposaven l'agenda espanyola i catalana a la internacional, negant-se a actuar de forma supeditada a cap corrent internacional. El trencament amb el PCE, el 1932, és un clar exemple d'independència respecte de l'estratègia del trotskisme internacional, que apostava per no constituir-se com a formació orgànica i mantenir-se com a corrent crític amb voluntat de canviar des de dins el

---

⁹ Iglesias, I. (1985). La fundación del POUM. Fundació Andreu Nin. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias1.htm>

comunisme. Ja el setembre de 1934, la revista propera a l'EC "Comunismo" publicava tota una declaració d'intencions respecte Trotski dels seus companys espanyols i catalans¹⁰:

"Por triste y penoso que resulte, estamos dispuestos a mantenernos en estas posiciones de principio que hemos aprendido de nuestro jefe aún a riesgo de tener que andar parte del camino hacia la victoria sin él"

La demanda de Trotski que l'oposició comunista dels diferents països s'integrés dins dels partits socialistes, l'anomenat "viatge francès" (fet al qual l'EC s'hi va negar), va suposar un punt d'inflexió en les relacions¹¹. Francesc de Cabo, membre de l'EC, explicava així en un text per a la Fundació Andreu Nin com varen ser aquells moments:

*"No era cuestión de continuar con nuestro papel de severos críticos de los demás pero meramente contemplativos. Aspirábamos a ser protagonistas de los acontecimientos que se avecinaban. El ingreso en el PSOE no lo considerábamos como el camino pertinente a seguir. Tanto Nin como Andrade habían pertenecido, en su juventud, al PSOE y, por tanto, conocían la "vida interior" del mismo impregnada hasta los tuétanos de pablismo, variante arteriosclerósica política de los cuadros dirigentes del mismo."*¹²

El cert és que en aquell moment ja havia quedat força clar que l'estratègia de Trotski de crear grups d'oposició dins el comunisme no havia obtingut bons resultats. No havien estat capaços d'influir en les polítiques de la III Internacional ni havien pogut mobilitzar les masses de militants de base en contra dels seus dirigents. La negativa constant a constituir-se com un corrent polític propi i orgànicament independent per tal d'agrupar els sectors obrers ideològicament pròxims a ells va convertir a molts grups d'Oposició en grups sectaris i tancats arreu d'Europa, incapaços de connectar en la societat i d'obrir-se més enllà de si mateixos. Nin i altres intel·lectuals de l'EC tenien molt clar que volien impedir a tota costa que això els passés a ells.¹³.

Andreu Nin

---

¹⁰ Pagès, P. (1975) Andreu Nin, su evolucion política (1911-1937) Barcelona: Zero p.182

¹¹ Durgan, A. (nov. 2010). El POUM, el partido de la revolución. Revista En Lucha. Suplement anex.

¹² De Cabo, F. (edició digital de gener de 2004). El POUM y la guerra civil española. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/cabo5.htm>

¹³ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

ELS INTENTS D'UNITAT

Les experiències d'unitat proletària de 1933 i 1934 a Catalunya i a Astúries, amb les anomenades "Aliances obreres" varen servir de guia per a intentar, a Catalunya, una unió de totes les forces marxistes. En aquell moment, les principals forces eren: el Partit Català Proletari, el Bloc Obrer i Camperol, la Federació Catalana del PSOE, el Partit Comunista de Catalunya, Unió Socialista de Catalunya i l'Esquerra Comunista.

La primera reunió entre els diferents grups va tenir lloc a principis de febrer de 1935, però des del primer moment varen quedar clares les diferències entre ells. De fet, de la primera reunió únicament en varen poder sorgir acords de mínims sense massa concrecions:

"1º Los reunidos reconocemos la necesidad de unificar las fuerzas marxistas existentes; 2º La unificación será llevada a cabo sobre la base del marxismo revolucionario, que supone: a) desarrollarse con independencia de todo partido burgués, b) toma violenta del poder a través de la insurrección armada y c) instauración transitoria de la dictadura del proletariado" ¹⁴

Algunes de les formacions integrants de la reunió, tenien condicions que feien molt difícil poder posar-les a totes d'acord. La Federació Catalana del PSOE al·legava la seva dependència orgànica del PSOE i, per tant, no podia prendre decisions de forma independent, el Partit Comunista posava com a condició indispensable perquè la seva formació formés part d'un nou partit que aquest estigués inscrit a la III internacional i Unió Socialista de Catalunya demanava una clara diferenciació entre comunistes i socialistes. Amb aquest clima, l'acord es feia pràcticament impossible. A aquestes diferències polítiques, cal sumar-li també diferències personals entre els diferents líders polítics i les tensions internacionals entre estalinistes i trotskistes que es viva en aquell moment a Europa¹⁵.

Finalment, només dos partits varen quedar sobre la taula de negociacions: el BOC i l'EC. Les converses varen seguir entre ells dos.

---

¹⁴ Iglesias, I. (1985). La fundación del POUM. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias1.htm>

¹⁵ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial

FUNDACIÓ I ESTRUCTURA INTERNA

Les principals diferències entre els dos partits eren, per una banda, la posició respecte del tema de les reivindicacions nacionals. Per l'altra, l'EC era un partit d'àmbit estatal i el BOC no. Arran d'això, l'abast que havia de tenir el nou partit seria també un tema de debat.

Un sector de l'EC, encapçalat per Andreu Nin, volia aprofitar la fusió per circumscriure el nou partit en l'àmbit estrictament català. Però la majoria de l'EC s'hi va oposar i el BOC volia aprofitar per expandir-se cap a la resta de l'estat. Finalment, doncs, es va concloure que el nou partit que es crearia seria d'àmbit estatal. Malgrat això, el nou partit prendria una postura de respecte i suport a les aspiracions nacionals catalanes.

L'acord va ser ratificat pels diferents comitès executius dels dos partits el mes de juliol. El dia 12, el diari oficial del BOC, "la Batalla", publicava: *"El Comité Central del BOC acuerda la unificación con la Izquierda Comunista"*. Només una setmana després d'això, aquest mateix diari ja publicava un article del dirigent d'EC, Andreu Nin. Des del primer moment, doncs, "la Batalla" passaria a ser el diari de la unificació dels dos partits¹⁶. El seu director més important fou Julian Gorkín.

L'acord definitiu d'unificació va ser firmat el 29 de setembre de 1935. Naixia així el Partit Obrer d'Unificació Marxista, el POUM. El nou partit es constituïa, inicialment, amb uns 8.000 militants i 40.000 simpatitzants. Les Joventuts Comunistes Ibèriques exercirien com a joventuts de la formació¹⁷. Respecte a com s'organitzaria aquesta nova formació, Joaquín Maurín, definia així en els aspectes bàsics del funcionament del partit¹⁸:

"El Partido Obrero de Unificación Marxista se basa en el principio más absoluto de la democracia interna, rigiéndose por las normas del centralismo democrático. Quiere decir que los organismos directivos, elegidos democráticamente, tienen plena autoridad para aplicar la política acordada en las asambleas regulares del Partido (...)"

---

¹⁶ Iglesias, I. (1985). La fundación del POUM. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias1.htm>

¹⁷ Solano, W. (1999). *El POUM en la Historia: Andreu Nin y la revolución española*. Madrid: Ed. Libros de la Catarata

¹⁸ Maurín, J. (18 d'octubre de 1935). Que es i que quiere el POUM? *revista La Batlla* (fulletó annex)

“La autoridad suprema del Partido Obrero la constituye su Congreso, quien discute la actuación pasada y señala las normas que el Partido ha de seguir en lo futuro. Las decisiones del Congreso son soberanas (...)”

“La política general del Partido es determinada por el Congreso. El Comité Central señala las modalidades de interpretación. El Comité Ejecutivo lleva a la práctica las decisiones del Congreso y del Comité Central. Los Comités locales, comarcales y regionales tienen siempre un carácter técnico de aplicación de las decisiones señaladas por el Comité Ejecutivo.”

És a dir, el nou partit funcionaria segons els principis de centralisme democràtic: Es prenia una decisió des del nucli de govern i les estructures territorials tenien únicament la funció d'aplicar-ho. Els màxims òrgans de govern serien el Comitè Central (màxim representatiu entre congressos), el Comitè Executiu i el Secretari General (que serien els encarregats de les funcions executives del partit). El primer Comitè executiu estaria integrat per Joaquin Maurín, primer Secretari General, Andreu Nin, Pere Bonet, Jordi Arquer, Narcís Molins, Josep Rovira i Enric Adroher. Nin i Molins venien de l'Esquerra Comunista i tota la resta del BOC¹⁹.

Pel que fa a la participació interna, es permetia la democràcia interna i la discrepància, però estava totalment prohibit organitzar faccions dins de la mateixa organització²⁰.

---

¹⁹ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

²⁰ Alba, V. (1973). *El marxismo en España, 1919-1939: Historia del BOC i del POUM*. Mèxic: B. Costa-Amic Editor

FONAMENTS IDEOLÒGICS

El novembre de 1935, poc després de la creació del POUM, es publica un fulletó anomenat "Que es i que quiere el POUM", presentat com si hagués estat escrit pel mateix Secretari General de la formació, Joaquín Maurín, tot i que Andreu Nin també va tenir un paper rellevant en la redacció. En aquest fulletó (recuperat per la revista marxista "La Batalla" el 1972 i per "En Lucha" molts anys després en l'edició de novembre de 2010) Maurín desgrana les nou premisses bàsiques sobre les quals es fonamenta la base doctrinal del nou partit:

Primera. *La revolución española es una revolución de tipo democrático-socialista. El dilema es: socialismo o fascismo. La clase trabajadora no podrá tomar el Poder pacíficamente, sino por medio de la insurrección armada.*

Segunda. *Una vez tomado el Poder, establecimiento transitorio de la dictadura del proletariado. Los órganos de Poder presuponen la más amplia y completa democracia obrera. El Partido de la revolución no puede, no debe, ahogar la democracia obrera.*

Tercera. *Necesidad de la Alianza Obrera local y nacionalmente. La Alianza Obrera debe pasar necesariamente por tres fases: Primera, órgano de Frente Único, llevando a cabo acciones ofensivas y defensivas legales y extralegales; segunda, órgano insurreccional; y tercera, órgano de Poder.*

Cuarta. *Reconocimiento de los problemas de las nacionalidades. España quedará estructurada en forma de Unión Ibérica de Repúblicas Socialistas.*

Quinta. *Solución democrática, en su primera fase, del problema de la tierra. La tierra para el que la trabaja.*

Sexta. *Ante la guerra, transformación de la guerra imperialista en guerra civil. Ninguna esperanza en la Sociedad de Naciones, que es el frente único del Imperialismo.*

Séptima. *El Partido Unificado permanecerá al margen de la II y III Internacionales, fracasadas ambas, luchando por la unidad socialista revolucionaria mundial hecha sobre bases nuevas.*

Octava. *Defensa de la URSS pero no favoreciendo su política de pactos con los estados capitalistas, sino por medio de la acción revolucionaria internacional de la clase trabajadora.*

Derecho de criticar la política de los dirigentes de la URSS que pueda ser contraproducente para la marcha de la revolución mundial.

Novena. *Régimen permanente de centralismo democrático en el Partido Unificado.*²¹

Es desprèn de l'anàlisi d'aquestes premisses, doncs, que el POUM naixia amb una voluntat explícita i inequívoca d'animar a una revolució proletària i a implantar un sistema marxista a l'estat espanyol.

Els dos partits integrants de la nova formació tenien, com a primer objectiu, la creació d'un gran bloc que vertebrés l'acció del proletariat per evitar tornar a patir derrotes com la de 1934 a Astúries i Catalunya, que ells creien que fou causada per la falta d'un partit revolucionari de masses.

El nou partit, doncs, neix amb la finalitat d'aconseguir unitat en tres sectors diferents: crear un front únic obrer, unitat sindical i unitat de tots els marxistes revolucionaris. La unitat política defensaven que no era possible a través dels partits ja existents com el PSOE o el PCE. Defensaven la creació d'un nou organisme que aglutinés tots els sectors. El POUM era, en tot aquest procés, només un pas instrumental intermedi. Pel que fe a la unitat sindical, es plantejava la convocatòria d'una Conferència d'Unitat Sindical entre els molts sindicats presents en aquell moment a Catalunya per tal d'actuar conjuntament. Aquesta voluntat acabaria cristal·litzant, el maig de 1936, amb la creació de la POUS (Federación Obrera de Unificación Sindical), que buscava aglutinar a totes les forces sindicals. El front únic obrer defensaven que s'havia d'aconseguir a través de les Aliances Obreres que havien d'actuar com una mena d'adaptació dels soviets russos. Aquestes aliances havien de jugar un paper fonamental en l'organització del proletariat i el desenvolupament de la revolució²².

Des del primer moment, el nou partit es va declarar independent dels corrents internacionals existents. Malgrat això, manifestava clares mostres de simpatia cap a certs elements de l'URSS, ja que no deixava de ser, al cap i a la fi, l'única república obrera del món. Es reservava, però, el dret de criticar-ne la política sempre que ho trobés necessari, especialment respecte a la seva política de pactes amb els governs burgesos. De la mateixa manera, Joaquin Maurin buscava un distanciament respecte de la internacional comunista i dels socialistes. Amb aquestes paraules es desmarcava sobre la II i la III internacional en el citat fulletó:

---

²¹ Maurín, J. (18 d'octubre de 1935). Que es i que quiere el POUM? *revista La Batlla* (fulletó annex)

²² Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

“La III Internacional prácticamente ha dejado de existir en tanto que organización revolucionaria del proletariado. Hoy la política de Moscú está más a la derecha que la de la propia socialdemocracia (...) El Partido Obrero de Unificación Marxista está resueltamente contra la II Internacional.”²³

El distanciament respecte a la II i la III internacional, que el POUM considerava fracassades, va portar a què acceptessin la integració en una nova organització internacional sorgida entre partits revolucionaris que no s'enquadraven dins de cap de les dues internacionals: El Centre Marxista Revolucionari Internacional. Aquesta nova organització seria coneguda com el “buró de Londres” i integraria a formacions com l'Independent Labour Party d'Anglaterra, el Partit Socialista de Suècia, el Partit Obrer Socialista Revolucionari d'Holanda, el Partit Socialista Independent de Polònia, el Partit Socialista Independent de Bulgària i el Partit Socialista Independent de Romania.²⁴

Pel que fa al relat que el nou partit presentava, es basava en una dicotomia molt clara entre marxisme i feixisme com a les dues úniques formes d'organització finals possibles. En aquest context, doncs, la democràcia burgesa era vista només com una fase intermèdia entre els dos grans escenaris possibles. En cap cas es plantejava la república burgesa com una aliada natural del nou partit marxisme, però sí que en fulletó en qüestió s'obria la porta a arribar a pactar aliances puntals si les necessitats de la lluita contra el feixisme així ho requerien:

“La fase actual de la revolución que tiene lugar en España es un momento de transición entre la contrarrevolución fascista y la revolución democrático-socialista. (...) Hay que saber distinguir aquellos momentos históricos en que la amenaza contrarrevolucionaria sea extraordinariamente grave y convenga, entonces, hacer pactos circunstanciales, transitorios, manteniendo siempre, no obstante, la independencia orgánica del Partido Obrero y el derecho de crítica de los partidos pequeño burgueses.”

Pel que fa a la qüestió nacional, el POUM es mostrava a favor dels processos d'alliberament nacional. La seva forma d'organització territorial ideal era la federació de Repúbliques Ibèriques. El que defensava, però, és que els moviments obrers s'havien de posar a l'avantguarda d'aquests moviments per tal que arribessin a bon port²⁵. El procés nacional de Catalunya, segons la seva lògica, havia començat amb el carlisme, liderat per les grans fortunes del país.

---

²³ Maurín, J. (18 d'octubre de 1935). Que es i que quiere el POUM? revista *La Batlla* (fulletó annex)

²⁴ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

²⁵ Nin, A (1935). *Els Moviments d'emancipació nacional*. Barcelona: Editorial Proa

Havia passat després a mans de la petita burgesia, que en aquell moment entenien que representava ERC, i havia d'acabar en mans del proletariat representat pel POUM.

*"El Partido Obrero de Unificación Marxista trabajará por el desplazamiento de la pequeña burguesía del frente del movimiento nacional con objeto de que sea el propio proletariado quien lo dirija y solucione, llegando a la estructuración de la Unión Ibérica de Repúblicas Socialistas."*²⁶

Des del primer moment, els seus posicionaments ideològics, en alguns punts molt crítics amb l'URSS i la III internacional, varen provocar les primeres discrepàncies amb els grupuscles comunistes més pròxims a l'òrbita soviètica. L'acusació més utilitzada en els dies següents a la creació del partit va ser la de fomentar la divisió del marxisme. El POUM, però, va sostenir sempre que la unitat era el seu objectiu final i que naixia amb la voluntat de fusionar-se amb la resta de forces de l'òrbita marxista així que fos possible.

---

²⁶ Maurín, J. (18 d'octubre de 1935). Que es i que quiere el POUM? revista *La Batlla* (fulletó annex)
20 de 62

ELECCIONS DE FEBRER DE 1936

El febrer de 1936 se celebren unes eleccions que poden representar la fi dels dos anys de governs de dretes coneguts com "el bienni negre". Una gran part dels partits d'esquerres s'uneixen un front únic per tal d'impulsar un nou govern progressista a l'estat. La prioritat del POUM és intentar concórrer a les eleccions amb una coalició amb altres grups socialistes i marxistes, però la negativa d'aquests, especialment del PC i del PSOE, fa que s'avingui a integrar-se al front unitari, que prendria el nom de "Front Popular".

Aquesta integració al Front s'ha de circumscriure dins de les paraules de Maurin que hem citat més amunt, quan explica que, a vegades, les necessitats de la lluita contra la reacció feixista obliguen a acceptar aliances temporals amb els partits burgesos. Els principals objectius del POUM per a sumar-s'hi eren aconseguir barrar el pas a la dreta i l'amnistia pels milers d'empresonats. Després de la victòria, un dels dirigents més destacats del POUM, Andreu Nin, explicava així les causes que els havien portat a integrar-se en el Front²⁷:

"Con la victoria de la coalición obrero-republicana en las elecciones del 16 del actual, se ha logrado el fin que fundamentalmente se perseguía: cortar el paso a la reacción vaticanista, a los siniestros héroes de la represión de Octubre, y la amnistía para los treinta mil combatientes encarcelados."

L'anàlisi que Nin fa en aquest text sobre la victòria a les eleccions de febrer el porta a dues conclusions: la primera és que malgrat la victòria, la representació institucional dels partits obreristes és menor de la real, ja que qui ha aconseguit l'hegemonia gràcies a aquestes eleccions són els partits republicans-burgesos. Lamenta, doncs, que no hagués estat possible una unitat d'acció de tots els partits obreristes, amb la qual creia que la seva l'hegemonia hauria estat, sense dubte, segura:

"La representación obtenida por los partidos obreros es indudablemente inferior a su fuerza real. En cambio, nadie pondrá en duda que, por lo que se refiere a los republicanos, esta representación es superior al volumen de opinión y a los efectivos con que cuentan en el país. Si después de los acontecimientos de Octubre, el Partido Socialista, que es el que ejerce la hegemonía en el movimiento obrero, hubiera sido un partido revolucionario homogéneo, la

---

²⁷ Nin, A. (febrer 1936). Después de las elecciones de febrero. *Revista La Nueva Era*, núm 2

lucha se habría planteado en términos completamente distintos, y la hegemonía de la lucha contra la reacción no la habrían ejercido los partidos republicanos, sino el proletariado”

La segona conclusió a la qual arriba és que el principal perill d'aquella situació és que el partit oblidi que l'aliança amb els republicans burgesos és només un element instrumental circumscrit a un moment determinat. És de vital importància recordar que l'objectiu del partit és fer la revolució i implantar un sistema marxista a l'estat, un objectiu al qual no es pot renunciar en pro de l'estabilitat del sistema burgès. Acusa, no només als partits republicans, sinó també als comunistes, de voler perpetuar la vida del Front amb la finalitat d'aplacar els objectius revolucionaris i dissoldre'ls dins una amalgama de partits d'esquerra molt diversos:

“En estas circunstancias, exigir de la clase obrera que renuncie a sus aspiraciones máximas - destrucción del régimen burgués y conquista del poder- en nombre de la necesidad de "consolidar" la República, es un crimen y una traición. Traducida al lenguaje real, la frase "consolidar la República" significa dar la posibilidad a la burguesía de consolidar su dominación de clase bajo la forma republicana. Este y no otro es el sentido de la política de "Frente Popular", con carácter orgánico y permanente, preconizada por el comunismo oficial.”

Nin, doncs, tenia molt clar que el proletariat tenia una ocasió única i que res els podia convèncer de deixar-la escapar. Qualsevol alternativa a la revolució era una traïció als ideals. En aquesta mateixa línia s'expressava el comunicat del comitè executiu del POUM del 18 de febrer de 1936, quan animava als treballadors a encapçalar la revolució un cop ja havia estat derrotada la reacció i l'aliança amb els burgesos havia perdut sentit:

“La classe treballadora ha de marxar amb decisió i serenitat vers la conquesta dels seus objectius finals: vers la revolució democràtico-socialista. Tot el que sigui tornar a fer proves fracassades ja és perdre temps que solament la contrarevolució aprofitarà.”

En qualsevol cas, el POUM hi havia obtingut, per primera vegada, representació a les corts espanyoles. El seu Secretari General, Joaquín Maurin, havia obtingut l'acta de diputat. Fidel al programa polític revolucionari que el partit havia aprovat després de la seva fundació, el nou diputat poumista volia aprofitar la seva presència a les corts per impulsar tot un seguit de projectes de llei que portessin a debat moltes de les mesures que defensaven. Mesures que passaven per un major reconeixement de les diferents realitats nacionals, canvis en el sistema educatiu, impulsar estructures del que més endavant s'anomenaria "estat del benestar" (tant amb infraestructures i mesures de protecció social) i, sobretot, mesures econòmiques radicals

que incloïen col·lectivititzacions. La revista "Front", el març de 1936 feia un recull de les 25 principals propostes que el POUM tenia previst impulsar al congrés:

1r. Considerant l'existència de diverses nacionalitats dintre l'Estat imperialista panespanyol, reconèixer les llengües d'aquestes nacionalitats—catalana, gallega, castellana i basca—com a oficials de l'Estat sense privilegi per a cap d'elles. En conseqüència, els diputats a les Corts Centrals podran expressar-se amb el propi idioma nacional, i a tal fi les Corts habilitaran un cos de taquígrafs i traductors alhora que s'editen en els quatre idiomes esmentats les Actes del Congrés i el «Diari de Sessions».

2n. S'ha demostrat com de més eficàcia pedagògica l'ensenyament primari en la llengua materna. Per tal d'aconseguir-lo, l'Estat mantindrà en tot el seu territori les escoles primàries en la llengua del país. Als territoris marroquins, en llengua àrab. Igualment es crearan cinc Universitats, una en cada una de les llengües nacionals catalana, castellana, gallega, basca i àrab, amb facultat per a expedir títols en tots els graus. Aquestes Universitats, mentre no s'hagi canviat el sistema tributatiu, seran subvencionades íntegrament per l'Estat central.

3r. Els minyons que hagin de complir el servei militar no sortiran del territori de llur nació.

4t. Nacionalització, sense indemnització, de la terra, tot respectant però la petita propietat. Lliurament de la terra als qui l'han de treballar, sota la inspecció de l'Estat per obtenir el màxim rendiment. Creació d'un Banc de Crèdit Agrícola i de Granges de Sementals, llavors i material tècnic per ajudar els camperols.

5è. Nacionalització, sense indemnització, dels ferrocarrils i de les indústries bàsiques, mineria i banca nacional privada.

6è. Nacionalització de les empreses de fluid elèctric, aigua i gas i transports urbans.

7è. Limitació de la riquesa rústica, mobiliària i monetària; les finques expropiades seran lliurades en usdefruit a preus mòdics, l'ingrés dels quals haurà de servir per a llur conservació i millorament i per a crear uns fons per a fomentar noves construccions.

8è. Tenint en compte la crisi d'atur forçós, limitar d'una manera general la jornada de treball, i els parats no reabsorbits que siguin subvencionats d'una manera digna. Mentre no hi hagi parats, difícilment tindrà masses el feixisme.

9è. Que l'Estat s'apropriï el blat emmagatzemat, pagant el dels petits propietaris i expropiant el dels grans terratinents o empreses acaparadores, i que abarateixi el preu del pa.

10. Establir el salari individual i familiar mínim, amb les variacions que calgui, per a tot el territori de l'Estat.

11. Creació d'Hospitals, Sanatoris, Cases de Salut, etc., per l'Estat per a les necessitats del país. Abolició d'aquestes empreses amb caràcter privat. Igualtat per a tothom i sota el control del poder públic.

12. Pla general d'Obres Públiques: construcció de carreteres, camins veïnals, canalització de rius als efectes dels transports de matèries barates, obres d'irrigació, d'electrificació, etc.

13. Supressió dels impostos indirectes, sobre els articles de primera necessitat.

14. Donar els drets polítics a tots els ciutadans majors de 18 anys, inclòs el període de servei militar.

15. Supressió dels cossos armats antipopulars.

16. Supressió del Tribunal de Garanties.

17. Confiscació de tots els béns de l'Església, fundacions i ordres religiosos. No es podran portar pels carrers uniformes religiosos. L'Estat trencarà tota classe de relacions amb el Vaticà. Els qui hagin estat religiosos no podran exercir l'ensenyança.

18. Prohibició de tota la premsa monàrquica.

19. Escola gratuïta primària, general i obligatòria per a tothom en les escoles oficials. Llibertat d'ensenyament dintre els límits d'uns cànons fixats. Gratuïtat en tots els altres ensenyaments—i manutenció i vestit—de tots aquells alumnes de capacitat reconeguda i sense mitjans econòmics.

Prohibició d'estudiar als qui, tenint mitjans econòmics, no demostrin una capacitat real.

20. Supressió absoluta de la llei d'herència passant d'un límit prudencial apte per al sosteniment de membres familiars menors o vells o incapacitats per al treball.

21. Supressió de tota classe d'impostos sobre rendes de treball inferiors a 6.000 pessetes anyals. Fins en aquesta quantitat les cèdules seran de 13ª classe.

22. Obligació als constructors d'immobles de posar-hi un mínim de comoditats indispensables com llum, calefacció, vàter, cambra de bany, ascensor, etc., i fixar l'Estat les tarifes dels lloguers en forma d'amortització del capital invertit de manera que l'immoble pugui passar a propietat de

l'Estat un cop amortitzat, el qual en cobrarà un lloguer mínim per a subvenir a les despeses de conservació i millorament de la finca.

23. Confiscació de les fortunes totals dels monàrquics; els que foren autoritats durant la Dictadura i els que han exercit càrrecs de la República ençà.

24. Supressió de Drets polítics a tota d'aquesta gent, així com als religiosos, encara que deixin llurs ordres.

25. Supressió dels Sindicats grocs o confessionals. Ampliació del dret de vaga. Augment de càstig per als patrons i les empreses que burlin les lleis socials"

EL COP D'ESTAT DE JULIOL

José Sanjurjo

Immediatament després de les eleccions de febrer de 1936, un grup de militars comencen a preparar un cop d'estat per a derrocar el govern republicà. El líder inicial d'aquesta revolta fou José Sanjurjo, que vivia exiliat a Portugal per un intent de cop d'estat fallit que havia tingut lloc uns anys abans.

La materialització de la revolta va tenir lloc els dies 17, 18 i 19 de juliol de 1936. Començaria a l'Àfrica, on el temut exèrcit colonial africanista donaria suport gairebé unànime al cop, i s'entendria l'endemà a la península. La idea inicial dels revoltats era controlar ràpidament les principals ciutats de l'Estat i prendre el control del govern en poques hores o dies.

L'estratègia, però, no va sortir com s'esperava. Per una banda,

Sanjurjo mor el 20 de juliol quan intentava arribar a Espanya amb avió des de Portugal i, per l'altra, la resistència a les principals ciutats del país és més dura de la que havien previst.

A Barcelona, el dia 19, es troben la dura resistència de les forces lleials a la Generalitat però, especialment, qui planta cara als sublevats durant les primeres hores de la revolta són els moviments obreristes (bàsicament, CNT i POUM) que ràpidament prenen les armes per enfrontar-se al que ells perceben com la "contrarevolució". La forta oposició armada frustra els intents dels militars aixecats en armes de prendre la ciutat i es produeixen enfrontaments per tota Barcelona. Finalment, la intervenció de la guàrdia civil, dirigida pel Coronel Escobar, va fer decantar la balança cap al cantó republicà. La victòria republicana va repetir-se en la majoria de grans ciutats del país, com València, Madrid o Bilbao. Només la meitat del territori espanyol havia caigut en mans dels militars.

El POUM va viure aquell aixecament de forma molt especial per dos fets. El primer és que va percebre aquell enfrontament com una oportunitat, i gairebé com un senyal, de començar la revolució proletària. La seva estratègia, a partir d'aquell moment, seria la de combatre el feixisme i, amb això, fer la revolució. Es varen plantejar que de l'enfrontament amb els sublevats en sortís una Espanya i una Catalunya proletàries. El partit de govern, ERC, es va veure absolutament superada per aquest nou escenari revolucionari. Es produiria un enorme buit de

poder que faria que aquest passés de les institucions al carrer. Durant setmanes, perdria el control efectiu sobre la situació a Catalunya, que passaria en mans primer del Comitè Central de Milícies Antifeixistes (creat per Lluís Companys el 21 de juliol pressionat, sobretot, per la CNT) i dels comitès locals després²⁸. L'aixecament del juliol, desencadenaria també una onada de violència revolucionària arreu del país contra persones significades políticament o considerades "faccioses".

POUM i CNT aprofitarien també el poder adquirit arran de la revolució per imposar a molts municipis de Catalunya col·lectivitzacions de terres i empreses. Col·lectivitzacions a gran escala que ben poc encaixaven amb el model de país que tant des del govern de la Generalitat com des del de la República es volia desenvolupar. Una prova més de l'enorme poder que de facto varen obtenir en aquells dies²⁹. El cert, però, és que en aquell moment fins i tot el POUM estava superat per l'esclat revolucionari. El 26 de juliol, el Comitè Executiu del POUM publicava tota una sèrie de mesures revolucionàries que volia implantar, mesures que quedaven infinitament enrere respecte a la realitat que s'imposava als diferents municipis³⁰:

1- Setmana de treball de 36 hores.

2- Augment general d'un 10% sobre els salaris inferiors a 500 pessetes mensuals.

3- Rebaixa d'un 25% dels lloguers, supressió dels dipòsits de lloguer i serveis públics.

4- Pagament dels jornals dels dies de vaga.

5- Subsidi als obrers parats.

6- Control de la producció pels comitès de fàbrica, taller i mina.

7- Repartiment de les terres dels grans propietaris entre els pagesos pobres i alliberament de totes les càrregues que pesen sobre la pagesia.

8- Revisió de l'estatut d'autonomia de Catalunya en sentit progressiu.

9- Depuració immediata dels cossos armats. Elecció dels caps pels soldats i guàrdies.

10- Manteniment de les milícies armades

---

²⁸ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

²⁹ Culla, J.B. (2012). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012). Una història política*. Barcelona: Editorial la Campana p. 44-45

³⁰ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

*11- Consell sumaríssim contra els caps de la insurrecció feixista*³¹

Un fet significatiu intern que es produí arran de l'aixecament de juliol del 1936 fou un canvi de lideratge en el si del POUM. El fins llavors Secretari General, Joaquín Maurín, va ser sorprès pel cop Galícia, zona que va quedar sota control sublevat. Intentaria fugir cap a la zona republicana, però fou finalment descobert i empresonat. El POUM, però, no tindria cap notícia sobre ell, raó per la qual el donaria per mort. Això va obligar als poumistes a escollir un nou líder: Andreu Nin.

---

³¹ *Revista Avant* (24 de juliol de 1936)

EL PSUC

FUNDACIÓ I ORGANITZACIÓ INTERNA

El PSUC naixia el 24 de juliol de 1936, pocs dies després del cop d'estat. Era el fruit de la unió de diferents organitzacions. En concret: El Partit Comunista Proletari (PCP), el Partit Comunista Català (PCC), La Unió Socialista de Catalunya (USC) i la Federació Catalana del PSOE. El cert és que era una unió molt poc ortodoxa, ja que suposava una unió entre comunistes i socialistes poc freqüent fora de Catalunya³². En el moment de la seva fundació, el PSUC tindria només 5.000/6.000 militants. El seu important creixement, però va fer que en només dos anys arribessin als 90.000³³

El PCP i la USC eren dos partits amb un fort caràcter nacional català. El primer, un partit comunista pròxim a l'URSS i el segon un partit socialista que s'havia presentat a les diferents eleccions durant la segona República de la mà d'ERC. Una paral·lelisme semblant trobem amb el PCC i la FC del PSOE, partits comunista i socialista respectivament, però en aquest cas amb una forta dependència orgànica dels seus partits omòlegs espanyols, el PCE i el PSOE respectivament. Tots aquests partits, a més, havien format part el 1935 del primer intent d'unitat que acabaria amb discordances entre tots els partits i amb la creació del POUM com a unió únicament del BOC i l'EC³⁴.

El fet, però, és que entre la fundació del POUM, el setembre del 1935 i la del PSUC, el juliol de 1936, els partits que acabarien formant el nou partit comunista ja havien començat a preparar el terreny perquè aquesta unitat fos possible. Prova d'això és que el gener del 1936 es produeix la fusió de les joventuts de l'USC i del PCP, tot creant les Joventuts Socialistes de Catalunya. El mes d'abril, s'uneixen les joventuts de la FC del PSOE i del PCC en un acte a Barcelona beneït pel Secretari General de les Juventudes Socialistas de España, Santiago Carrillo. Es crea així les Joventuts Marxistes Unificades. Finalment, la quadratura del cercle tindria lloc el mes de juny,

---

³² Matín, J.L. (1977). *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya*. Barcelona: Curial p.7

³³ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial p. 136-137

³⁴ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial 31-32

Santiago Carrillo

amb la unió de les dues organitzacions juvenils amb la creació de les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya (JSUC)³⁵. Una clara avançada de la unitat completa dels partits que tindria lloc un mes més tard.

El primer factor que cal tenir en compte per entendre la unitat de partits tan diferents és l'hegemonia que, des de feia dècades, l'anarquisme tenia sobre el comunisme a Catalunya i a Espanya. Era una anomalia a Europa i, a més a més, ja en aquell moment hi havia hagut nombroses discrepàncies entre els dos sectors. Els comunistes havien constatat també que els intents d'accions diverses sense la col·laboració dels anarquistes acabaven conduint al fracàs per falta de mobilització popular, cosa que demostra l'escassa capacitat d'influència social que els comunistes tenien en aquell moment. Es va crear també com a reacció al fet que el principal partit marxista català del moment fos un partit de no obediència soviètica i d'origen trotskista (almenys, així el consideraven ells) com el POUM. En aquest sentit, és destacable el sentiment dels poumistes d'animadversió vers del PSUC des del primer dia, ja que el veien com un intent de la burgesia d'aturar la seva política revolucionària a través d'unes sigles socialistes. El dirigent marxista Francesc de Cabo declararia això, anys després, en un escrit per la fundació Andreu Nin.³⁶:

“¿Qué fue lo que vino a recoger al PSUC, que se fundó después del 19 de julio? Pues la resaca de la clase obrera, los oportunistas de las clases medias, los miedosos del caos revolucionario que necesitaban el carné de un partido como el PSUC que pregonaba el orden y era gobernante, como si fuera un carnet de identidad que los protegiera. La UGT -dominada por el PSUC- se convirtió en el refugio de los empleados de puños blancos, de los burocratas, etc. Fue el PSUC el que organizó a los 18.000 artesanos, comerciantes y pequeños fabricantes en el GEPCI, la federación catalana de gremios y entidades de pequeños comerciantes e industriales. Lo que no se atrevían a efectuar los partidos burgueses, con el amparo de una sigla de signo socialista, lo hicieron los comunistas. Favorecidos por la política errónea de las colectivizaciones a ultranza, encontraron un campo abonado para influenciar a numerosas capas de las clases medias de la ciudad y del campo e incluso de la pequeña burguesía, tan extendida en Cataluña.”

---

³⁵ Mayayo, A. (2007). *Josep Solé i Barberà, advocat: La veu del PSUC*. Barcelona: L'Avenç p.74-75

³⁶ De Cabo, F. (edició digital de gener de 2004). El POUM y la guerra civil española. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/cabo5.htm>

El segon motiu que explica la fundació del PSUC era la nova estratègia que l'URSS havia pres respecte als seus partits satèl·lit arreu d'Europa: El frontpopularisme. Aquesta estratègia consistia a aliar-se amb els partits socialistes i els burgesos per barrar el pas al feixisme, el qual es considerava el principal enemic a abatre. Això passava doncs per fomentar la unitat sindical i política del món obrerista. Per altra banda, però, suposava també una renúncia als objectius tradicionals de revolució proletària i presa del poder per mitjà de la violència³⁷. Aquesta renúncia, i aquesta nova estratègia, va suposar, de nou, un altre punt d'enfrontament amb el POUM. Maurín, Nin i la resta de dirigents defensaven, tal i com hem documentat més amunt, aferrissadament la necessitat de no abandonar les aspiracions revolucionaries en pro de l'estabilitat del sistema burgès i per impedir obrir camí al feixisme. El Secretari General de l'USC, primer, i del PSUC, després, Joan Comorera, defensava aquesta tesis d'unitat vers el feixisme, en el context del cop d'estat del 19 de juliol, en un article pocs dies després de la fundació del partit:

Joan Comorera

“Colze a colze han lluitat junts els militants comunistes, socialistes i del Català Proletariat al costat i al davant de totes les forces obrers i democràtiques de Catalunya. Conjuntament han ofert la seva sang generosa per impedir que fossin realitat els designis criminals dels Gil Robles, Goicoechea i Martínez Anido, de retraure el país als moments d'opressió i assassinats del bienni i de l'obscurantisme inquisitorial.”³⁸

Aquesta estratègia, tenia també una finalitat estrictament electoralista. En un país amb un arrelament enorme de l'anarquisme llibertari i on les grans masses obreres estaven ja

alineades amb opcions ideològiques revolucionàries, el marge de creixement del PSUC estava en les classes mitjanes, moltes d'elles votants tradicionals d'ERC, que podien veure en el PSUC una opció forta que recuperés un ordre que la Generalitat dels republicans havia estat incapaç de mantenir durant els primers mesos de la guerra. Perquè aquest missatge fos creïble i per a atraure aquest electorat, però, calia rebaixar el discurs revolucionari marxista i remarcar el discurs antifeixista³⁹. Es tractava, doncs, d'intentar trenar un nou discurs que pogués aglutinar

---

³⁷ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial p.33-34

³⁸ Comorera, J. (juliol 1936). Declaració del nou Partit Socialista Unificat de Catalunya. *Treball*, núm. 3

³⁹ Culla, J.B. (2012). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012). Una història política*. Barcelona: Editorial la Campana p.47-48

tant les classes populars com les classes mitjanes i unir-les sota l'estendard d'un nou tipus de revolució: la lluita contra el feixisme. Calia remarcar que aquesta revolució era la més important, la que requeria més unitat i la que s'havia d'avantposar per davant de tota la resta⁴⁰.

Pel que a l'organització interna, PSUC es va organitzar segons el principi de centralisme democràtic, que hem explicat més amunt en el cas del POUM. Aquest sistema era el sistema propi dels partits comunistes, per la qual cosa deixava contents als sectors del PCC i del PCP. No obstant això, l'aplicació d'aquesta forma d'organització es va argumentar esgrimint raons més pràctiques que ideològiques. La unió de quatre formacions polítiques podia donar peu a constants divisions internes i enfrontaments. L'establiment d'una estructura jerarquizada i centralitzada podia ajudar a mitigar aquests possibles inconvenients de la unificació. Així doncs, els sectors provinents del socialisme, la USC i la FC del PSOE, també varen acceptar aquest sistema de funcionament. Aquesta acceptació socialista de la forma comunista de treballar va venir també ajudada pel nomenament de Joan Comorera, de la USC, com a primer Secretari General del partit.

Perquè el sistema de centralisme democràtic funcioni, cal un Comitè Central que prengui les decisions estratègiques i un Comitè Executiu que les porti a la pràctica. En el cas del PSUC, però, durant la seva fundació no es va establir cap Comitè Central, per la qual cosa el Comitè Executiu va assolir, a la pràctica, plens poders dins del partit. Aquest Comitè Executiu va estar format per representants de les quatre formacions integrants del PSUC a parts proporcionals. Joan Comorera (USC) seria, com hem dit, el Secretari General i estaria acompanyat del seu company de partit, Pau Sirera; la secretaria d'Organització (que era un càrrec de gran poder) recauria en Miquel Valdés, del PCC, partit que també aportaria al Consell a Felip Garcia i Pere Arcadia; El PCP aportaria a Artur Cussó i Lluís Álvarez i el PSOE a Rafel Vidiella, Victor Colomer i a Joaquim Almendros. Aquests serien els integrants del primer Consell Executiu del PSUC.

Miquel Valdés

La FC del PSOE (que controlava les secretaries de propaganda, relacions i milícies) era, segons alguns historiadors, la part més beneficiada pel repartiment de poder. Això es deu al fet que els socialistes espanyols eren molt importants per a donar la imatge d'unitat que el PSUC volia

---

⁴⁰ Gallego, F. (2007). *Barcelona mayo de 1937, la crisis del antifranquismo*. Barcelona: Debate
32 de 62

transmetre. Era molt important que se sentissin a gust i que participessin activament de la construcció del partit.

No fou fins a la primera conferència política del partit, el març de 1937, que s'escolliria el primer Comitè Central, format per 40 o 41 militants. En aquell moment, el Comitè Executiu sortint reconeixeria que el procés d'unificació encara no estava acabat i que, malgrat el sistema d'organització i els esforços de la direcció, el PSUC encara no era, ni a efectes organitzatius ni ideològics, un partit plenament comunista.⁴¹

---

⁴¹ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial p.110-116

FONAMENTS IDEOLÒGICS

En primer document fundacional, previ al mateix naixement del partit, redactat a Barcelona el 23 de juny de 1936, els quatre partits fundacionals s'emplacen a celebrar un congrés on es detalla la doctrina ideològica de la futura organització. Això no obstant, es detallen, a través de set punts les línies bàsiques que el partit seguirà.

Bàsicament, es fa referència a tres grans temes. El primer és la seva definició com a *"Partit de Classe al servei del Proletariat i dels Camperols"*, tot emfatitzant la seva independència dels partits burgesos. En aquest punt, és important remarcar que, seguint la línia de l'estratègia frontpopularista que s'ha citat més amunt, no es fa cap menció a la revolució ni a la presa violenta del poder.

El segon aspecte remarcable és el posicionament respecte del fet nacional català. El nou partit es mostra favorable a donar suport a les aspiracions nacionals de Catalunya. Concretament, en el punt quatre del document diu: *"El Partit del Proletariat de Catalunya, resultant de la fusió, recollirà les ànsies d'emancipació nacional del poble català i es convertirà en el seu més fidel propulsor i organitzador per arribar a la completa emancipació nacional i social del nostre poble⁴²".*

L'últim gran apartat al qual aquest document fa referència és el seu posicionament respecte dels moviments internacionals. En concret, en el punt tres introdueix per primera vegada el tema dient *"pronunciant-se decididament per la defensa de la URSS"*. Però és en el punt sis on declara obertament la seva simpatia vers l'internacional comunista: *"El Comitè d'enllaç reconeix que és la Internacional Comunista l'única Internacional que interpreta justament els anhels del Proletariat mundial i guia la realització del Socialisme triomfant en la sisena part del món, la Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques"*.

Tot i que d'aquestes paraules se'n pot desprendre fàcilment la proximitat ideològica a la internacional comunista, no és menor el fet que en cap moment del document s'indiqui la clara voluntat d'adherir-se formalment a aquesta internacional. Aquesta omisió es deu, bàsicament, a dos factors: El primer és la voluntat de facilitar l'estratègia frontpopulista amb altres partits i la segona és l'equilibri intern de forces entre comunistes i socialistes, que podria haver trontollat si

---

⁴² Document fundacional del PSUC (Barcelona, 1936). Recuperat de: <http://www.joancomorera.cat/documents/d3.pdf>

el PSUC s'hi hagués adherit des d'un bon inici. Malgrat tot, just després de la seva fundació oficial, el 24 de juliol, el nou partit s'adheria finalment a la internacional. Aquest canvi sobtat d'opinió es deu al fet que el PSUC necessitava el suport i el reconeixement internacional d'una organització supraestatal, però, sobretot, per la coincidència de la internacional i el PSUC en l'estratègia a seguir pel que fa a la guerra civil espanyola⁴³. Aquest objectiu, es fa patent no només en l'adhesió a la internacional comunista, en contra del que s'havia establert inicialment, sinó també en el nom del partit, que finalment no inclouria el mot "proletari" al creure que feia massa referència a la lluita de classes.

L'estratègia que la internacional comunista defensava respecte a Espanya era ajornar qualsevol mena de revolució fins després de la guerra i supeditar totes les accions que calia prendre a les necessitats bèl·liques de la República. Amb aquest plantejament, intentar començar la revolució abans de la derrota militar del feixisme suposava obstaculitzar la lluita contra aquest. Aquí trobem, de nou, un altre punt de conflictivitat amb el POUM, que des del primer moment defensaria la idea que el 19 de juliol era la data d'inici, no només de la reacció feixista, sinó també de la revolució proletària.

Tot i l'adhesió a la internacional i, per tant, la relació amb el PCE, el nou partit conservaria una important independència. El delegat de la internacional comunista a Espanya, Vittorio Codovilla, el 30 de juliol de 1936, explica que la fusió dels 4 partits es va fer amb el consentiment de la internacional i del PCE, però no de la forma i amb els tempos que ells marcaven. Codovilla creu que la creació del partit d'aquesta forma ha estat un error, però que un cop fet, no hi ha altre remei que donar-los suport i anar fent una tasca "d'assimilació". Però fou precisament el fet que el PSUC es crees a corre-cuita va impedir als organismes comunistes de fora de Catalunya establir-hi els mecanismes de control necessaris. La necessitat d'establir una estructura de partit unificat entre quatre organitzacions diferents, a més, feia que l'organització interna distesa força de la d'un partit comunista tradicional. Aquesta estructura i independència es mantindria fins a principis de 1938⁴⁴.

---

⁴³ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial 42-44

⁴⁴ Puigsech, J. (2009). *Entre Franco y Stalin, el difícil itinerario de los comunistas en Catalunya*. Barcelona: Ediciones de Intervención Cultural, SL

RELACIONS ENTRE EL POUM I EL PSUC

CONFLICTES INICIALS

EL PROCÉS DE MOSCOU

Després de la fundació del PSUC, "Treball", el diari pròxim a la formació, informava públicament de l'obertura de negociacions per intentar una fusió amb el POUM. Ràpidament, però, les dues parts constatarien l'impossibilitat d'aconseguir-ho i s'acusarien públicament de tenir la culpa del fracàs de les negociacions.

El primer gran punt de discordança fou l'anomenat "Procés de Moscú", en què Iosif Stalin, va jutjar per traïció i pertinença a grup terrorista 16 dissidents del Partit Soviètic, que finalment serien afusellats. El PSUC va justificar aquesta iniciativa, mentre que el POUM s'hi va mostrar fortament crític. El 28 d'agost, "la Batalla" publicava⁴⁵:

"El Comité Ejecutivo del POUM no puede pasar en silencio este hecho, no puede dejar de emitir su criterio sobre él. No hacerlo sería proclamarse cómplice del mismo. Somos socialistas revolucionarios. marxistas. En nombre del socialismo y de la clase obrera revolucionaria. protestamos enérgicamente contra el monstruoso crimen que acaba de perpetrarse en Moscú"

Malgrat que el fet en si no va provocar un distanciament immediat entre els dos partits catalans, sí que va provocar que les autoritats comunistes posessin el POUM en el punt de mira. El mes d'octubre, Vittorio Codovilla, enllaç entre el PCE i la Internacional Comunista, critica en un informe l'excessiva relació que el PSUC tenia amb el POUM, partit que ell anomenava trotskista, denominació que, des d'aquell moment també adoptaria el PSUC per a referir-se als poumistes⁴⁶. Comorera i la resta de dirigents del PSUC, reben fortes pressions per intensificar la lluita contra el POUM.

---

⁴⁵ De Cabo, F. (edició digital de gener de 2004). El POUM y la guerra civil española. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/cabo5.htm>

⁴⁶ Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial p.101-104

LA INTERVENCIÓ DE L'URSS EN LA GUERRA

El segon moment de tensió fou la negativa inicial de l'URSS a oferir ajuda armada a la República. El POUM es mostraria fortament crític amb aquesta decisió de Moscou i no va dubtar ni un moment a fer-ho públic i a assenyalar directament els dirigents comunistes espanyols. El 13 de setembre "La Batalla" publicava: "La neutralidad del gobierno de Stalin no puede justificarse". Aquest posicionament va canviar poc després, quan finalment Stalin accepta començar a enviar armes a la República. El POUM i Nin passen llavors a elogiar el gest del dirigent soviètic, creient que allò serà un fet definitiu per a poder guanyar la guerra i salvar la revolució. Poc s'imaginava Andreu Nin en aquell moment que aquell fet suposaria un cop letal per a la influència i el poder del POUM i l'inici de l'hegemonia del PSUC.

UNITAT SINDICAL

Poc mesos abans de l'esclat de la guerra, el POUM havia impulsat la FOUS com a eina per a intentar aglutinar a la resta de sindicats. El cop d'estat, però, havia produït un canvi sobtat dels esdeveniments. En el nou context, el POUM considerava que la FOUS no estava en condicions d'actuar com a pol d'atracció d'altres sindicats. Aquesta reflexió va portar a la conclusió que el més útil que es podria fer era dissoldre-la i que els seus integrants entressin a militar a un sindicat més gran, encara que més reformista, com la UGT. L'objectiu era intentar influenciar des de dins el sindicat i, en tot cas, esperar que les circumstàncies tornessin a ser propícies per tel de tornar a intentar el projecte d'unitat sindical. A La Batalla del 23 de setembre, Andreu Nin explicava així els raonaments que havien motivat aquesta decisió⁴⁷:

"Hay que tener presente, en primer lugar, que, contrariamente a lo que alguien estaba interesado en hacer creer, la FOUS no era una nueva central, sino un organismo destinado a coordinar y centralizar los esfuerzos de todos los sindicatos que aspiraban a la unidad (...) La sublevación militar del 19 de julio truncó las posibilidades de desenvolvimiento en este sentido. La FOUS, que se hallaba todavía en período de organización, era insuficientemente conocida, por no decir completamente ignorada, de las grandes masas obreras, muy particularmente en Barcelona.(...) Nada tiene de sorprendente, en estas circunstancias, que no pudiera convertirse en un centro de atracción"

La UGT, però, estava en aquells moments controlada pel PSUC. Per aquesta raó varen rebutjar totes les propostes de fusió que varen rebre per part dels sindicats de la FOUS i la unitat únicament va ser possible mitjançant l'entrada massiva de militància a la UGT previnent de la

---

⁴⁷ Nin, A (23 setembre 1936). Por qué los sindicatos de la FOUS ingresan a la UGT? *Diari La Batalla*

FOUS. Això va desencadenar una guerra sindical pel control de la UGT que encendria encara més els ànims entre POUM i PSUC i que acabaria amb la victòria del PSUC gràcies a l'escassa organització democràtica en el si de l'organització sindical⁴⁸.

---

⁴⁸ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

GOVERN DE LA GENERALITAT

En el si del govern de la Generalitat sorgeixen dues grans postures sobre com tractar l'escenari revolucionari post 19 de juliol. Per una banda, un sector liderat per Joan Casanovas, Ventura Gassol o Carles Pi i Sunyer defensava enfrontar-se a la CNT i al POUM per la força si calia. Artemi Aiguader, Josep Terradellas i el mateix Companys, en canvi, defensaven prendre una postura més moderada: intentar ajudar a la quantitat més gran de gent possible a passar a l'exili i intentar una política d'aproximació als revolucionaris. Esperaven, en el fons, que la revolució perdés tirada i acusés la competència i la pèrdua de l'hegemonia per l'aparició del PSUC⁴⁹.

Pocs mesos després del cop d'estat, el setembre, es constitueix un govern unitari de les esquerres a la Generalitat. Les negociacions no varen ser senzilles, ja que es pretenia formar un govern amb organitzacions diverses i, en alguns casos, enfrontades. Finalment, després de dures negociacions, es va arribar a un programa de govern pactat⁵⁰.

"El programa inmediato del Consejo es el siguiente:

"a) Concentración del máximo esfuerzo en la guerra, no ahorrando ningún medio que pueda contribuir a su fin rápido y victorioso. Mando único, coordinación de todas las unidades combatientes, creación de las milicias obligatorias y refuerzo de la disciplina.

b) Reconstrucción económica del país, a cuyo fin se llevará inmediatamente a la práctica el programa del Consejo de Economía creado por decreto del 11 de agosto pasado, que contiene:

1º La regularización de la producción de acuerdo con las necesidades del consumo.

2º Control del comercio exterior.

3º La colectivización de la gran propiedad rústica y el respeto a la pequeña propiedad agraria.

4º La desvalorización parcial de la propiedad urbana mediante los alquileres o el establecimiento de las tasas equivalentes cuando no se crea conveniente beneficiar a los inquilinos.

5º La colectivización de las grandes industrias, de los servicios públicos y de los transportes.

---

⁴⁹ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

⁵⁰ Alba, V. (1975) *Dos revoluciones: Joaquín Maurín, Andreu Nin*. Madrid: Seminarios y Ediciones S.A.

6º La incautación y colectivización de los establecimientos abandonados por sus propietarios.

7º La intensificación del régimen cooperativo en la distribución de los productos, y en particular la explotación del régimen cooperativo de las grandes empresas de distribución.

8º El control de los negocios bancarios hasta llegar a la nacionalización de la Banca.

9º El control obrero sobre las industrias privadas.

10º La reabsorción enérgica para la agricultura y la industria de los obreros sin trabajo, para la revalorización de los productos agrícolas, el retorno al campo de los obreros que pueda absorber la nueva organización de trabajo agrícola, la creación de nuevas industrias, la electrificación integral de Cataluña, etc.

11º La supresión rápida de los diferentes impuestos indirectos, en el tiempo y en la medida posible.”

c) Enaltecimiento de la cultura popular, en todos sus múltiples aspectos, bajo el signo de la Escuela Nueva Unificada, que haga que por encima de los privilegios que habían imperado hasta ahora todo niño dotado pueda pasar de la escuela primaria a los estudios superiores, y estímulo de todas las manifestaciones culturales.”

Lluís Companys

Aquest govern, constituït el 26 de setembre, seguiria presidit per Lluís Companys i estaria format per 3 consellers d'ERC, 3 de la CNT, 1 d'Acció Catalana (AC), 1 de la Unió de Rabassaires (UR), 1 del PSUC i 1 del POUM. Aquest govern unitari, tenia dos fronts calament marcats. Per una banda, AC, UR i PSUC (3) i, per l'altra, CNT i POUM (4). Eren els consellers d'ERC els que acostumaven a decantar la balança cap a un cantó o cap a l'altra. Habitualment, s'acostumaven a alinear amb el PSUC, però això no obstant, li interessava mantenir una política d'acords puntuals amb l'altre bloc. Companys tenia, per una banda, un PSUC amb pretensions d'aconseguir cada vegada més poder polític i que s'anava menjant l'espai electoral ocupat fins llavors per ERC i, per l'altra, una CNT que havia pres el carrer des del juliol i que havia demostrat la seva capacitat per desestabilitzar el poder de la Generalitat des del carrer. Necessitava, doncs, una política de pactes equidistant per controlar les dues parts.

Els diferents components del nou govern varen defensar la necessitat de crear-lo, sobretot, per avantposar les necessitats bèl·liques i organitzatives contra el feixisme. El Secretari General de les Juventudes Socialistas de España, Santiago Carrillo, ho explicaria així anys més tard⁵¹:

“El Partido Comunista incluso colabora con ellos (els trotskistes) durante un cierto periodo en el gobierno de la Generalitat en Catalunya (...) las necesidades del proceso político español se impusieron entonces per encima de las incompatibilidades per la lucha de las fracciones en el seno del partido soviético y de la IC”

Pel que fa al POUM, entrava al govern després de ser incapaç de mantenir el poder que havia ostentat des de l'esclat de la revolució del 19 de juliol, però amb una clara voluntat d'intentar implementar des de les institucions la seva política revolucionària. Això implicava, necessàriament, una col·laboració amb la CNT tant des del consell de govern com des del carrer. Aquesta col·laboració no va ser senzilla, especialment, pel xoc que va suposar entrar en un govern en el si d'una organització anarquista com la CNT. Aquesta desorientació afectava tant l'acció de carrer com la de govern. Així doncs, l'únic conseller del govern d'unitat que actuava com a conseller “revolucionari” era el del POUM, Andreu Nin, que assumiria la conselleria de Justícia. Les polítiques més revolucionàries que sortien d'aquest govern, doncs, vindrien d'aquesta àera.

Segurament, la mesura més rellevant que va prendre Nin fou la creació dels tribunals populars, formats per 8 membres de forces polítiques (PSUC, FAI, POUM, ERC, CNT, UGT, ACR i UR), un jutge llicenciat en dret i un fiscal. En total es varen crear 7 tribunals populars; 4 a Barcelona i 1 a cada una de les altres tres capitals de província catalanes. Aquests tribunals tindrien competències per a jutjar delictes de rebel·lió militar, espionatge i terrorisme, entenent també per aquest últim la repressió descontrolada i sense procés judicial sorgida arran de la revolució 19 de juliol. Aquests tribunals, doncs, buscaven posar un cert ordre en la disbauxa judicial generada després del cop d'estat i estaven pensats per tractar tant els revoltats, els sospitosos de col·laborar amb els feixistes i també per a servir com a element de control dels grups paramilitars obrers⁵². En aquest sentit, Nin, en una conferència pronunciada el 16 d'octubre de 1936 per la ràdio, assegurava que l'objectiu d'aquests tribunals era tant *“garantir la integritat de les conquestes proletàries, que contribueixin a la seva victòria a la guerra”* com *“una promesa de*

---

⁵¹ Carrillo, S. (1977). *Eurocomunismo y estado*. Madrid: Editorial Critica

⁵² Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

*justícia en contra dels que van permetre, a propi risc, deshonrar la revolució amb actes irresponsables*⁵³.

Les reformes de Nin no varen acabar aquí, també es va crear un Comitè d'inspeccions per a fiscalitzar la tasca de totes les institucions dependents del departament de justícia: es varen revisar, per part d'una comissió formada pels presidents dels tribunals populars i dos fiscals, totes les penes de mort ja dictades; es varen legalitzar els matrimonis oficialitzats per caps de guerrilles perquè es poguessin celebrar al front de guerra i es va instaurar (per primera vegada a la història de l'estat) la majoria d'edat a 18 anys pels dos sexes.

Altres mesures que proposava Nin varen xocar frontalment amb els socis de govern del PSUC que, com ja hem explicat, veia com una amenaça per a la seva estratègia la política revolucionària. Un dels principals punts d'enfrontament foren les col·lectivitzacions. El POUM demanava col·lectivitzar totes les empreses catalanes amb més de 50 treballadors i crear una banca especial de crèdit per a les col·lectivitzacions. El PSUC, per la seva banda, s'hi oposava i es negava a permetre la col·lectivització de les empreses més petites de 500 treballadors. L'altre tema de discussió foren les col·lectivitzacions del comerç exterior, a la qual els comunistes es negaven perquè era competència de l'estat. Companys i ERC es varen alinear, en aquesta ocasió, amb el PSUC, cosa que va generar importants desavinences amb Nin, que posava en qüestió el compromís nacional dels republicans.

El mes de novembre s'intensifica la crisi de govern. Es decreta l'eliminació dels comitès locals de milícies, ja que ja s'havia decretat la suspensió del Comitè de Milícies Antifeixistes en entrar la CNT i el POUM al govern de la Generalitat. Es proposava a aquests comitès que passessin a formar part de les corporacions locals, assumint, cada una de les forces, una representació proporcional a la qual tenien en el govern de la Generalitat. Això va generar importants enfrontaments entre alguns comitès locals marxistes (especialment el de Lleida) i el govern de Barcelona, ja que es considerava que la representació que adquirien a l'Ajuntament era menor de la real. Això va afectar greument a l'estabilitat interna del govern. També va ser controvertida la proposta del POUM d'oferir asil a Trotski, que es trobava en aquell moment a França. Tot i els enfrontaments entre Nin i Trotski, el dirigent del POUM creia que seria un gest que demostraria la talla política del POUM i, de passada, la presència del líder soviètic a Catalunya debilitaria la postura de força del PSUC. L'oposició del PSUC i del consolat soviètic va ser total i, finalment, Companys denega la petició.

---

⁵³ Nin, A. (17 d'octubre de 1936). Ressenya conferència del 16 d'octubre. *Revista La Batalla*
42 de 62

Paral·lelament a això, des de Moscou, es seguia insistint en la necessitat de perseguir a tots aquells partits considerats trotskistes, per una banda, i moderar molt el discurs revolucionari per l'altra. Aquell mes de desembre, Stalin enviaria una carta al president del govern espanyol, Largo Caballero, on li recomanava que prengués una postura clarament moderada i que proclamés públicament que no *"tolerará que ningú atempti contra la propietat i els legítims interessos dels estrangers a Espanya, ciutadans dels països que no donen suport als facciosos"*⁵⁴.

A principis de desembre, les pressions de Moscou, que ja ha començat a enviar armes a la República per a la guerra, són tan fortes, que Companys es veu obligat a dissoldre el govern el dia 13, després d'un sopar amb el consol soviètic el dia anterior. El president de la Generalitat diu públicament que cal un replantejament del govern i que estigui integrat únicament per sindicats, a més d'ERC. Nomena un nou consell de govern amb ERC, CNT, UR i UGT. Alguns dels representants de la UGT, però, eren dirigents del PSUC, com el cas de Joan Comorera. Així, s'aconseguia apartar el POUM del poder sense generar un gran escàndol, mantenir-hi el PSUC i que la CNT ho acceptés.

Rafel Vidiella

Nin fou substituït al capdavant de justícia pel psuquista Rafel Vidiella i més endavant pel mateix Comorera. Els consellers del PSUC, ara amb molt més poder, iniciarien una política d'acostament al govern central de la República i revocarien moltes de les mesures preses pel POUM, com per exemple els Tribunals Populars.

Els diaris dels dos bàndols reaccionen rapidament al trencament del govern. "la Batalla" publica el mateix 13 de desembre: *"La ruptura no ha podido evitarse por la intransigencia del PSUC, que no se contenta con exigir nuestra eliminación [del POUM], sino que preconiza la anulación pura y simple de todas las conquistas revolucionarias de la clase obrera. cosa que nosotros nunca permitiremos"*. Per la seva banda, "Treball", del PSUC, publicava tota una declaració d'intencions del que passaria en els mesos següents: *"Luchamos contra los provocadores con la misma tenacidad y por los mismos motivos que contra los fascistas"*⁵⁵. També el diari "Pravda", de la URSS, publicaria: *"En Catalunya, la eliminación de los trotskistas y de los anarcosindicalistas ya ha comenzado: será realizada con la misma energía que en la URSS."*⁵⁶

---

⁵⁴ Broué, P. La revolución española (1931-1939). *Revista En lucha*. abril de 2006

⁵⁵ Alba, V. (1975) *Dos revoluciones: Joaquín Maurín, Andreu Nin*. Madrid: Seminarios y Ediciones S.A.

⁵⁶ Broué, P. La revolución española (1931-1939). *Revista En lucha*. abril de 2006

Això deixava el POUM en una situació molt complicada. A diferència del PSUC, amb qui ja es preveien enfrontaments violents en poc temps, no tenien el suport de cap organisme internacional i trontollava el suport del seu ocasional aliat anarquista, la CNT, que s'havia quedat dins del govern de la Generalitat.

FETS DE MAIG DE 1937

La tensió entre PSUC i POUM no va deixar de créixer després del trencament del govern de la Generalitat el desembre de 1936. El discurs del PSUC era cada vegada més dur i les acusacions cada vegada més serioses. El PSUC va anar acumulant cada vegada més poder durant aquells mesos. Havia aconseguit conquerir molt de terreny al POUM pel que fa a la capacitat de representació del marxisme en els àmbits sindical i institucional, havia rebut grans entrades de nova militància, la majoria dels quals nouvinguts al marxisme, i tenia el ple suport del PCE⁵⁷.

El moment àlgid de la tensió va arribar en els primers dies de maig de 1937. Des del cop d'estat del mes de juliol, l'edifici de la telefònica de Barcelona havia caigut en mans de la CNT. Des d'allà, els anarquistes controlaven les comunicacions governamentals. Pels comunistes, aquesta situació era del tot inassumible.

El dia 2 de maig, la CNT impedeix una comunicació telefònica entre el govern de la República, establert a València per la proximitat del front a Madrid, i el govern de la Generalitat. Aquest fet anecdòtic va ser el que podria haver fet acabar la paciència a les autoritats republicanes. L'endemà, dia 3 de febrer, 200 policies entren a l'edifici de la Telefònica amb ordres del conseller de l'interior del govern de la Generalitat, Artemi Aigaudé. Aquest fet, desencadena un enfrontament a trets entre els anarquistes que defensaven la plaça i els policies. Aquesta és la guspira que encès una ciutat inflamable i que fa que les milícies anarquistes i pumistes ho aprofitin per prendre les armes i aixecar barricades per tota la ciutat. El POUM no va provocar l'inici d'aquests fets revolucionaris, però no va dubtar en participar-hi. Des del mateix moment de la revolució, els dirigents pumistes es posarien al costat de la CNT per a la lluita, tot i que la realitat era que l'entesa entre els militants de base que lluitarien junts seria infinitament més gran que la que hi hauria entre les direccions⁵⁸.

Començarien uns dies d'enfrontaments armats entre els anarquistes i el POUM per una banda i el PSUC i el govern de la Generalitat per l'altra. Dirigents anarquistes destacats, com Garcia Oliver i Frederica Montseny varen retransmetre, al llarg del dia 4, missatges per la ràdio demanant als milicians anarquistes que deposessin les armes, però va ser inútil, l'aixecament era generalitzat. La notícia dels enfrontaments va arribar al front, on algunes divisions anarquistes i pumistes varen enfilel el camí cap a Barcelona i Madrid per ajudar a la revolució que semblava

---

⁵⁷ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

⁵⁸ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

que començava. Només els missatges radiats dels líders anarquistes i les pressions i amenaces de l'exèrcit republicà varen detenir la seva marxa. Es produeixen també aixecaments obrers a Tarragona i Reus. El bàndol republicà estava a punt de viure una nova guerra civil dins de la mateixa guerra civil.

El grup anarquista "Agrupación de los amigos de Durruti" va repartir per tota la ciutat comptal unes paperetes on es podia llegir: *"Ha sido constituida una Junta Revolucionaria en Barcelona. Todos los responsables del golpe de estado, que maniobran bajo protección del gobierno, serán ejecutados. El POUM será miembro de la Junta Revolucionaria porque ellos apoyaron a los trabajadores"*.

No fou fins al dia 8 de maig que la República aconseguí recuperar el control de la situació. Va ser necessari l'enviament de 5.000 guardes d'assalt per tal de pacificar la ciutat. Les anomenades "jornades de maig" es tancarien amb 500 morts i 1000 ferits segons la premsa de l'època.

Francisco Largo Caballero

Des de l'estalinisme es va percebre els fets de maig com autèntic cop d'estat. Tot i que l'enfrontament entre POUM i PSUC fou només una part del conflicte de maig que en absolut explica tot el que va passar durant aquells dies, des del PSUC i el PCE no es dubte en assenyalar el POUM com un dels principals responsables. Un dels delegats de la internacional comunista a Espanya, Stepanov, redactaria un informe, l'11 de maig, on qualificava els esdeveniments de "putsch" del POUM i criticava durament al govern del president del govern espanyol, Francisco Largo Caballero. L'informe d'Stepanov, en canvi, deixa en un bon lloc al PSUC, que va involucrar-se intensament en la lluita, i que argumenta que, si no va poder fer-hi més, és, simplement, per falta de l'armament i l'equipament adequat. El dia 15 de maig, el consell de ministres es reuneix per a prendre mesures pels fets de maig, els ministres de l'ala més estalinista del govern varen exigir a Largo Caballero que il·legalitzés el POUM mostrant com a proves textos de "La Batalla". El president, però, es va negar en rodó a prendre aquesta mesura per por que això pogués establir un precedent.⁵⁹. Possiblement, Largo Caballero firmaria, amb aquestes paraules, la seva sentència política.

---

⁵⁹ Peiró, J (8 de juliol de 1937). La tragèdia del POUM, El silenci seria complicitat. *Diari Llibertat*, Mataó
46 de 62

Així doncs, una de les conseqüències indirectes d'aquests fets fou la dimissió, el dia 17 de maig, de Largo Caballero, el qual rebia fortes crítiques dels comunistes per la poca mà dura contra trotskistes i anarquistes i pels mals resultats bèl·lics. En el seu lloc, el president de la República, Manuel Azaña nomena a Juan Negrín, també del PSOE, que era més del gust de Moscou i que ja havia demostrat la seva lleialtat uns mesos abans enviant l'or espanyol a l'URSS⁶⁰

Moscou volia aprofitar els fets de maig com a excusa per tal de refermar el seu poder a Espanya, tant col·locant efectius polítics controlats per l'URSS com també eliminant opositors. De fet, hi ha qui, fins i tot, ha arribat a plantejar la hipòtesi que els fets de maig varen sorgir arran d'una provocació deliberada dels estalinistes per tal de justificar la repressió que vindria després contra els enemics⁶¹.

Juan Negrín

Un d'aquests enemics era, sens dubte, el POUM, i el PSUC estava disposat a exercir les funcions d'arma executora. El PSUC emetria un comunicat el 23 de maig exigint la il·legalització del POUM pel seu paper en els fets de maig i que s'empresonessin a tots els seus líders per col·laborar amb els feixistes.

El POUM va viure les jornades de maig amb certa eufòria. Per a molts, era un episodi revolucionari que podia marcar un abans i un després. Al llarg dels dies següents al 8 de maig, però, tot semblava normal i els dirigents del partit es varen tornar a centrar en la preparació del primer congrés de l'organització, pensat per al 19 de juny següent. Es percebia com una victòria sobre el PSUC. A l'informe sobre les jornades de maig que Julian Gorkin, dirigent del POUM, va redactar el 14 de maig es podia llegir:

*"La situación es favorable pues hay una reacción formidable de la CNT, los socialistas, e incluso algunos republicanos, contra el PSUC. Este en estos momentos está obligado a mantenerse a la defensiva."*⁶²

---

⁶⁰ Suarez, A. (1938) *La represión i el proceso contra el POUM*. Madrid: Ediciones POUM. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias14.htm>

⁶¹ Toryho, J. (1938). *La independencia de España (tres etapas de nuestra historia)* Barcelona: Editorial Tierra y libertad p. 204-222

⁶² "Informe del Camarada Gorkin sobre las jornadas de mayo" 14 de maig de 1937. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/gorkin13.htm>

L'arribada al poder de Negrín, suposaria l'inici del procés repressiu contra el POUM. Segurament, el fet més significatiu que tingué lloc durant aquells dies fou el tancament de la Batalla, el dia 28 de maig, acusant-lo de "exaltación a la rebelión". A la resta del territori català, els mitjans pròxims al POUM encara seguirien publicant us dies més. L'1 de juny, el diari "l'Espurna", de Girona, encara publicava i protestava enèrgicament sobre el tancament de La Batalla i el processament del seu director, Julian Gorkín, amb el títol "*La contrarevolució en marxa*"⁶³. Aquest diari també seria tancat quatre dies més tard, el 5 de juny. El pitjor, però, estaria encara per arribar.

El dia 15 el govern decretava la suspensió de tota l'activitat política del POUM i tancava tota premsa propera al partit que tenia repartida per tot el territori. El dia 16 de juny, Andreu Nin surt del seu despatx a la Rambla i és arrestat per la policia. Quan la notícia arriba a la resta del Comitè Executiu del POUM intenten amagar-se, però són tots detinguts aquell mateix dia. Mai es tornaria a veure a Andreu Nin amb vida. Fou assassinat a la carretera que connecta Alcalá de Henares i Perales de Tajuña pels serveis secrets soviètics, una operació d'eliminació coneguda amb el nom en clau de "operació Nikolai". Començava així l'operació definitiva dels estalinistes contra el POUM.

---

⁶³ *Diari "L'espurna"* (1 de juny de 1936)

EL PROCÉS CONTRA EL POUM

Arran de la repressió dels fets de maig, permesa i beneïda pel nou president del govern, els comunistes es varen apoderar completament del poder a la zona republicana. Dominarien a la policia, a la censura, als comitès de guerra i a la major part de comandaments militars. Aquesta gran capacitat de decisió i influència va ser utilitzada per dirigir una campanya sense contemplacions contra el POUM. A més de les detencions de dirigents a Barcelona, el partit va ser declarat il·legal i les seves divisions al front varen ser dissoltes i els seus caps incomunicats.

La repressió es va dur a terme, sobretot, amb brigades policials anomenades "brigades especials", formades, sobretot, per agents estalinistes. Aquests foren els que rebrien l'encàrrec de detenir i incomunicat tots els dirigents poumistes. S'asalten, al llarg de la segona meitat de juliol del 1937, els principals locals del POUM o d'organitzacions amigues de Barcelona. S'assalta també la seu del "La Batalla". Es detenen poumistes importants com Juan Andrade, Pere Bonet, Josep Escuder, David Rey o Julian Gorkin. Varen ser durament interrogats i la majoria varen ser tancats a la presó Model de València o a la presó de San Antón de Madrid. Però el més important d'aquests dirigents detinguts fou Andreu Nin, que va ser traslladat a València amb una gran escorta policial i, d'allà, fou portat a Madrid, on va ser interrogat, i possiblement torturat, a les "txeques"⁶⁴. Fou portat a un antic hotel d'Alcalà de Henares, on va ser interrogat de nou, aquesta vegada per l'NKVD (Comissariat del Poble per a Assumptes Interns de l'URSS). Les constants negatives de Nin a confessar-se com a "enemic del poble" dificultaven l'estratègia soviètica d'aplicar una mena de "procés de Moscou". La solució final fou fingir, el 22 de juny, un segrest per part d'agents feixistes. Un cop amb Nin fora de tot control legal és difícil determinar amb claredat què va passar. Tot i que les teories són diverses, el resultat és l'única cosa que queda clara: Nin va ser assassinat després del seu segrest⁶⁵.

La repressió no només va tenir lloc a Barcelona. A molts altres punts del territori les forces partidàries del govern republicà varen emprendre accions violentes per tal d'expulsar a la CNT i

---

⁶⁴ Suarez, A. (1938) *La represión i el proceso contra el POUM*. Madrid: Ediciones POUM. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias14.htm>

⁶⁵ Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.

al POUM de les parcel·les de poder local que havien obtingut. A Puigcerdà, per exemple, la Guàrdia d'Assalt va matar a 6 militants de la CNT⁶⁶.

l'acció policial es combinava amb l'acció judicial. Per explicar això, però, cal tenir present que tot i que el PCE havia prè el control del govern amb Juan Negrín com a president, el ministeri de justícia, en concret, fins el desembre de 1937 estaria en mans d'un nacionalista basc conservador, Manuel de Irujo, poc amic dels comunistes. Aquest dificultaria, tot i que no impediria, la politització del sistema judicial per tal de dur a terme la repressió contra el POUM.

Victor Alba

El 22 de juny de 1937, les autoritats republicanes varen crear el "Tribunal Especial d'Espionatge i Alta Traïció" (TEAT). Els militants del POUM, alguns dels quals després estudiarien els fets en qualitat d'historiadors, com Victor Alba, percebrien la creació del Tribunal com una simple voluntat d'agilitzar la repressió contra ells. Tot i que tot sembla indicar que, efectivament, aquesta voluntat hi era ben present, també és cert que aquesta reorganització de la justícia per fer front a la nova realitat política del país es va aprofitar també per fer una reestructuració d'un sistema judicial que havia quedat superat per la situació de descontrol que generava el conflicte militar. Molts pobles, per exemple, no tenien jutge de pau i moltes comarques no tenien

jutjats de primera instància amb jutges de carrera. La reforma del sistema judicial que es volia emprendre buscava fer-lo arribar arreu del territori i també adaptar-lo a les necessitats bèl·liques del moment (és a dir, rebaixar les garanties processals pels acusats de ser l'enemic intern). La urgència d'aquesta tasca havia estat ja advertida pel ministre de justícia de Largo Caballero, que paradoxalment era un anarquista: Garcia Oliver. Aquestes "adaptacions a les necessitats bèl·liques" varen ser certament aplicades al TEAT: Es varen militaritzar els delictes, es varen reinstaurar principis jurídics com l'exemplaritat de les penes i es varen atorgar amplies competències en interpretació legislativa als tribunals, cosa que permetia una major arbitrarietat al acusar. En qualsevol cas, aquests nous tribunals especials foren els encarregats de jutjar, entre altres, als dirigents poumistes. Les causes que s'investigaren sobre aquests dirigents i militants del POUM i de la CNT anaven més enllà dels fets que havien tingut lloc estrictament durant els dies dels fets de maig.

---

⁶⁶ Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p.842

En molts casos, es varen abarcar causes molt anteriors a aquestes dates. La investigació va rebre el nom general de "procés de maig". Alguns dels exemples més clars de fets pels quals varen ser investigats els acusats foren els anomenats "cementiris clandestins", és a dir, els casos d'assassinats en diferents municipis de Catalunya perpetrats per comitès de milícies durant l'estiu de 1936. Cal remarcar que algunes de les investigacions d'aquests assassinats, com en el cas de Sitges, varen conduir a la detenció de culpables no només del POUM sinó també del PSUC. En aquest segon cas, però, la influència política del PSUC en aquell moment era ja prou important per a aconseguir l'alliberament dels seus encausats. A més de per justificar la repressió contra el POUM, la investigació dels cementiris, les exhumacions de cadàvers i les detencions de sospitosos poble a poble varen ser un element més que va ajudar a la dispersió d'un sistema de justícia funcional al llarg de tot el territori.⁶⁷

La complexitat dels processos oberts contra els militants anarquistes i poumistes va provocar que, en molts casos, s'estenguessin fins ben entrat el 1938. Les acusacions principals contra el POUM eren les de col·laborar amb el feixisme i els serveis secrets alemanys per atemptar contra el govern republicà. Un clar exemple d'aquest tipus d'acusacions el trobem en un escrit de José Taroncher, president del TEAT de València, que en un escrit al fiscal de la causa exposava:

*"[los acusados] puestos de acuerdo con individuos extranjeros afectos a la Gestapo Alemana, que hasta ahora no han sido presentados, por el mes de Mayo último realizaron en Barcelona con el fin de perturbar la acción del Gobierno actos hostiles a ella con carácter secreto y reservado (...)"*⁶⁸

Aquestes acusacions, però, eren molt poc creïbles per a tothom fora del PCE. L'opinió generalitzada de la resta de partits era que l'intent del PCE i del PSUC d'inculpar al POUM per causes que no s'ajustaven a la realitat s'estava realitzant de forma excessivament indiscreta.

La decisió dels tribunals era certament complicada. Per una banda, els estalinistes pressionaven durament perquè la sentència fos tan dura com fos possible contra els poumistes. Per l'altra, una sentència sense fonament tiraria per terra la reputació d'un sistema judicial i policial republicà, la credibilitat del qual ja havia resultat seriosament danyada per l'assassinat d'Andreu Nin, la responsabilitat del qual l'estat negava, però que tothom li atribuïa. La sentència arribaria, finalment, el 29 d'octubre de 1938. La decisió final fou la de condemnar al POUM només pels

---

⁶⁷ Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p. 843-844

⁶⁸ Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p. 855

fets de maig de 1937 i enviar un temps a la presó als seus principals dirigents. La sentència aprofita per a fer un relat dels fets des de la insurrecció de juliol de 1936. Afirmar que d'ençà d'aquella data s'havia produït una aliança entre totes les forces antifeixistes per tal de fer front comú contra els revoltats. El crim pel qual en condemnava al POUM, doncs, era el de trencar aquesta aliança posant en perill el govern de la República:

"(...) persistieron en su línea revolucionaria, encaminada a la implantación más inmediata posible de la ideología que le es propia, sin considerar los perjuicios que en aquellos momentos podía ocasionar su actuación a los supremos intereses de defensa del Régimen como representante de las aspiraciones inmediatas de los demás sectores de la vida nacional (...)"⁶⁹.

En contra del que demanava la propaganda estalinista, quedaren excloses del text les condemnes per col·laboració amb el feixisme o per haver intentat donar un cop d'estat.

---

⁶⁹ Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p. 865-869

LA CRISI DEL PSUC I LA DERROTA REPUBLICANA

A mesura que la guerra avançava, les esperances de la República de somiar en una victòria anaven desapareixent. El 1938 el govern republicà intenta una última ofensiva agònica, que acabaria deixant pas a la batalla de l'Ebre. La derrota en aquesta batalla, uns mesos després de començar l'ofensiva, deixaria definitivament tocada de mort a la República.

El govern de Negrín seguiria demanant ajuda a la desesperada a les democràcies europees, però no obtindria resposta. La por del Regne Unit i França a desencadenar un conflicte amb l'Alemanya de Hitler i la creença que el govern republicà era una simple titella de l'URSS varen fer decantar a aquests països per la neutralitat fins al final. Negrín ordena, el 1938, que les brigades internacionals siguin expulsades del front per tal d'intentar donar una menor imatge de dependència de Moscou, però l'intent és inútil.

Les successives derrotes porten a una importantíssima crisi interna dins del govern, que posa en entredit el lideratge tant del PCE com del PSUC. L'hegemonia que havien intentat construir des del 1937 anava esmicolant-se de mica en mica⁷⁰.

El desembre de 1938 Franco es veu en la disjuntiva de decidir quins són els territoris sota domini republicà la conquesta dels quals vol prioritzar. La decisió acaba essent atacar el front català. La raó d'aquesta decisió és que, per una banda, la derrota de l'Ebre va fer ja indefensable el front català. Per l'altra, volia impedir a tota costa que Catalunya quedés com a únic territori espanyol sota domini republicà per impedir qualsevol mena d'intent secessionista. El 14 de gener cau Tarragona. Pocs dies després, Negrín, que juntament amb la resta del govern estaven establerts al principat, convoca un consell de ministres a Catalunya mateix. A aquest consell de ministres hi assisteix Lluís Companys, al qual se li demana que exhorti el poble català a la resistència fins al final. Companys recrimina, en aquella reunió que tot i que ell és el president de la Generalitat i el seu partit, ERC, sigui el partit de govern a Catalunya se li negui la informació confidencial de guerra. Recrimina també a Negrín que tingui el PSUC (que en aquell

---

⁷⁰ Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p. 848

moment estava ja enfrontat als partits republicans i burgesos amb els quals havia defensat l'aliança) i no ERC com a principal interlocutor amb Catalunya. Malgrat tot, obeeix i el 20 de gener emet per ràdio un últim discurs animant a la resistència⁷¹.

Segismundo Casado

A principis de febrer cau Catalunya i el govern republicà i el de la Generalitat, amb Companys al capdavant, fuig a l'exili. El govern de Juan Negrín, però, segueix obstinat a ordenar que les zones encara sota control republicà segueixin resistint i lluitant. Aquesta política de defensa a ultrança havia estat fortament criticada pels partits republicans i pel president de la República, Manuel Azaña. Ara, però, els generals republicans de carrera començaven a veure també que aquesta estratègia era errònia. El militar que acabaria erigint-se en líder dels partidaris d'acabar la guerra fou Segismundo Casado.

Casado, davant de la debilitat extrema d'un govern en retirada i un Negrín que estava ja refugiat a França, contacte, a principis de 1939, amb el bàndol franquista per tal de negociar la rendició. La resposta de Franco, però, va ser que no estava disposat a negociar res i que només acceptaria una rendició incondicional de l'exèrcit republicà⁷².

El 5 de març de 1939, tres dies després de la sublevació de la flota de Cartagena, el cop d'estat va materialitzar-se a Madrid. Casado va emetre un comunicat per ràdio on denunciava la il·legimitat del govern de Negrín, que havia perdut ja tots els seus suports. Es constituiria, després d'això, un Consell Nacional de Seguretat, al qual donarien suport tots els partits excepte un sector del PSOE i el PCE. Aquests últims foren els únics que presentarien resistència armada al nou Consell de Seguretat, de forma infructuosa⁷³. Aquest cop representaria la caiguda del govern estalinista i suposaria la fi del projecte del PCE i del PSUC, que havien aspirat a ostentar l'hegemonia a Espanya i a liderar la derrota del feixisme només 2 anys abans.

El nou consell de seguretat duraria només unes setmanes i desenvoluparia la difícil missió de liquidar la guerra consumant la victòria definitiva del bàndol franquista. Les tropes de Franco

---

⁷¹ Benet, J. (1990) *Exili i mort del President Companys*. Badalona: Sapiens Publicacions p. 17-24

⁷² Bahamonde, A., Cervera, J. (1999) *Así terminó la guerra de España* Madrid: Marcial Pons p. 293

⁷³ Bahamonde, A., Cervera, J. (1999) *Así terminó la guerra de España* Madrid: Marcial Pons p. 363-364

ocuparien les zones encara sota domini republicà de Madrid i del centre i llevant d'Espanya. L'1 d'abril de 1939, des del quarter general feixista a Burgos, s'anunciaria la fi de la guerra i la victòria de Francisco Franco.

CONCLUSIONS

Després d'haver fet el treball crec que, per una banda, els objectius d'analitzar i ordenar la informació sobre el PSUC i el POUM i els fets que varen envoltar les seves accions durant la guerra s'ha complert satisfactòriament. S'ha fet un esquema que permet situar-se sobre quin tipus de partits estem tractant i quina mena de condicionants tenien.

Un cop fet això, doncs, cal arribar a algun tipus de conclusió sobre quina fou la naturalesa del conflicte intern en el si de les línies republicanes i quines foren les causes d'aquest conflicte. Després d'analitzar tota la informació continguda en aquest treball i les obres de la bibliografia citada, arribem a la conclusió que les causes del conflicte varen ser moltes i que, per garantir la rigorositat, no poden ser simplificades. Aquí s'exposen les tres que es consideren més significatives.

Per una banda, és innegable que la disputa entre el PSUC i el POUM era una disputa de poder. El POUM, i els partits integrants que l'havien precedit, havien dominat de forma important els grups obrers marxistes catalans durant anys. A més, la unitat d'acció que molts cops s'havia vist amb la CNT (força hegemònica a Catalunya dins del món sindical obrer) li havia donat una capacitat de connectar amb les grans mobilitzacions obreres a la que cap altre grup marxista català podia aspirar. En aquestes circumstàncies, l'aparició del PSUC suposa l'inici una disputa claríssima per tal d'exercir el poder dins del món marxista català, disputa que fou també auspiciada i animada per altres grups, com ERC, que veien amb temor la possibilitat que aparegués un partit marxista que pogués disputar l'hegemonia a Catalunya. Aquests grups veien, en la disputa entre el PSUC i el POUM, una possibilitat de guanyar (o mantenir) terreny respecte de l'espai marxista. En aquest sentit, segurament és la causa més evitable del conflicte. La voluntat de mantenir lluites de poder internes per tal de no perdre espai d'influència, va prevaldre, en molts casos, per sobre de les necessitats polítiques pròpies d'un període bèl·lic.

En segon lloc, el conflicte va ser també una branca d'un conflicte internacional en el si del marxisme. El PSUC era un partit declaradament estalinista, afiliat i fidel seguidor de la III Internacional. En POUM, en canvi, és cert que no era un partit que puguem considerar com a trotskista. Les relacions entre el trotskisme espanyol i el mateix Trotski havien estat dinamitades després del trencament de l'Esquerra Comunista amb el PCE, en contra de la seva voluntat de seguir fent oposició des de dins del partit. Malgrat això, és igualment cert que, tot i la mala

relació del POUM amb Trotski i la negativa constant a seguir les seves indicacions estratègiques, el POUM era un partit inspirat, en molts temes, en els principis ideològics de Trotski. La idea de denunciar la corrupció i la burocratització del sistema de la III Internacional o l'exaltació de revolucions proletàries a diferents països del món per tal d'escapar el marxisme arreu (recordant l'estratègia de la "revolució permanent") en són alguns exemples. En qualsevol cas, a més, el cert és que el PSUC va acabar considerant (i tractant) sempre al POUM com un partit trotskista. Per tot això, hem de valorar també el devanir del conflicte internacional per entendre el conflicte espanyol. Stalin estava obcecat a eliminar tota discidència interna dins del marxisme i l'ajuda que enviava a l'Espanya republicana era, en última instància, una forma d'intentar implantar un govern pròxim als interessos de l'URSS al sud d'Europa. Amb aquestes premisses, es fa difícil pensar que l'URSS podia tolerar fins a la fi del conflicte la presència d'un partit com el POUM, que formava part de l'oposició ideològica que volia eliminar i que, a més, lluitava per l'hegemonia a l'Espanya que Stalin ajudava a salvar amb els seus recursos. En aquest segon aspecte, doncs, es pot concloure que evitar el conflicte o postposar-lo a la fi de la guerra era certamen difícil.

Per últim, trobem el que potser és la causa més evident del conflicte: La línia estratègica. Si analitzem la línia estratègica que tots dos partits prenien, veurem que divergien absolutament. El POUM preconitzava la necessitat de fer una revolució proletària i aprofitar la guerra per tal d'implantar un sistema marxista a través d'aquesta revolució. Per ells, només el marxisme o el feixisme podien triomfar en aquella guerra i estaven disposats a lluitar perquè la seva opció ideològica fos la vencedora. En aquesta dicotomia tan bàsica, tothom que no lluités per una revolució marxista en enfront de la feixista podia ser considerat del bàndol contrari. El PSUC, en canvi, prenia just el camí contrari. Defensava una estratègia frontpopularista, que implicava pactar un front comú amb els partits burgesos i rebaixar molt el discurs revolucionari per tal de fer aquesta aliança possible. Defensava que la prioritat absoluta era eliminar al feixisme i que tot el que no fos concentrar-se en això era ajudar als mateixos feixistes. Només analitzant aquestes dues línies estratègiques tan definides i tan contradictòries, es fa evident que postposar un enfrontament fins a la fi de la guerra era del tot impossible per pròpia definició. Els dos grups havien d'acabar enfrontant-se si no eren capaços de renunciar a aquests principis que consideraven bàsics. L'elecció entre "primer la guerra i després la revolució" o "fem la revolució tot fent la guerra" no era un debat que pogués ser ajornable. En aquest sentit, la radicalització del context bèl·lic feia que el desenllaç violent fos pràcticament inevitable.

Com a conclusió general del treball, doncs, podem afirmar que la idea que els conflictes interns entre el PSUC i el POUM es varen deure simplement a una incapacitat d'entesa entre les dues

forces o a una manca de responsabilitat per part d'alguna de les dues no és del tot certa. Tot i que les causes són moltes i molt variades, i algunes d'elles haguessin estat possiblement evitables, el cert és que les dues forces estaven lligades per unes concepcions estratègiques confrontades i per un context general que dificultava, o fins i tot impedia, actuar com un bloc uniforme amb objectius compartits. L'enfrontament va ser, en certa manera, el desenllaç més lògic veient les circumstàncies de les dues parts. El context bèl·lic va ser el condicionant final que va provocar que aquest enfrontament tingués una forta dosis de violència.

BIBLIOGRAFIA

Nota: Les cites de llibres indicades al llarg del treball que no inclouen la pàgina concreta és perquè la informació ha estat extreta de llibres digitals la numeració dels quals no és fixa (depèn de la grandària de lletra que programis) o fragments dels llibres extrets de la xarxa en format web, per tant, sense pàgines indicades.

LLIBRES

- Alba, V. (1973). *El marxismo en España, 1919-1939: Historia del BOC i del POUM*. Mèxic: B. Costa-Amic Editor
- Alba, V. (1975) *Dos revoluciones: Joaquín Maurín, Andreu Nin*. Madrid: Seminarios y Ediciones S.A.
- Amorós, M. (2014). *75 años después, las claves de la guerra civil española. Conversaciones con Ángel Viñas*. Barcelona: Ediciones B.
- Bahamonde, A., Cervera, J. (1999) *Así terminó la guerra de España* Madrid: Marcial Pons
- Benet, J. (1990) *Exili i mort del President Companys*. Badalona: Sapiens Publicacions
- Carrillo, S. (1977). *Eurocomunismo y estado*. Madrid: Editorial Critica
- Culla, J.B. (2012). *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-2012). Una història política*. Barcelona: Editorial la Campana
- Gallego, F. (2007). *Barcelona mayo de 1937, la crisis del antifranquismo*. Barcelona: Debate
- Iglesias, I. (2003). *Experiencias de la revolución. El POUM, Trotsky y la intervención soviética*. Barcelona: Alertes

- Martín, J.L. (1977). *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya*. Barcelona: Curial
- Mayayo, A. (2007). *Josep Solé i Barberà, advocat: La veu del PSUC*. Barcelona: L'Avenç
- Molas, Isidre (1972). *El sistema de partits polítics a Catalunya. 1931-1936*. Barcelona: Edicions 62
- Nin, A (1935). *Els Moviments d'emancipació nacional*. Barcelona: Editorial Proa
- Nin, A. (1978). *Por la unificación marxista*. Madrid: Editorial Castellone Editor
- Pagès, P. (1975) *Andreu Nin, su evolucion política (1911-1937)* Barcelona: Zero
- Pagès, P. (2009) *Andreu Nin: Una vida al servei de la classe obrera*. Barcelona: Laertes S.A.
- Puigsech, J. (2001). *Nosaltres, els comunistes catalans: El PSUC i la Internacional Comunista durant la guerra civil*. Vic: Eumo Editorial
- Puigsech, J. (2009). *Entre Franco y Stalin, el difícil itinerario de los comunistas en Catalunya*. Barcelona: Ediciones de Intervención Cultural, SL
- Radosh, R. Habeck, M. Sevostianov, G. (2002), *España traicionada (Stalin y la guerra civil)*, Barcelona: Planeta
- Sallés, A.M. (1986). *Quan Catalunya era d'Esquerra*. Barcelona: Edicions 62
- Solano, W. (1999). *El POUM en la Historia: Andreu Nin y la revolución española*. Madrid: Ed. Libros de la Catarata
- Trotski, L. (1929). *La revolució permanent*. Berlín: Editat per l'oposició comunista

- Toryho, J. (1938). *La independencia de España (tres etapas de nuestra historia)* Barcelona: Editorial Tierra y libertad

ARTÍCLES

- Broué, P. La revolución española (1931-1939). *Revista En Lucha*. abril de 2006
- Comorera, J. (juliol 1936). Declaració del nou Partit Socialista Unificat de Catalunya. *Treball*, núm. 3
- De Cabo, F. (edició digital de gener de 2004). El POUM y la guerra civil española. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/cabo5.htm> (29 de juliol de 2015)
- Durgan, A. (nov. 2010). El POUM, el partido de la revolución. *Revista En Lucha*. Suplement anex.
- Godicheau, F. (2005). El Proceso del POUM: Proceso ordinario de una justicia extraordinaria. *Historia Contemporánea* 29, p. 842
- Iglesias, I. (1985). La fundación del POUM. *Fundació Andreu Nin*. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias1.htm> (29 de juliol de 2015)
- Nin, A. (febrer 1936). Después de las elecciones de febrero. *Revista La Nueva Era*, núm 2
- Nin, A. (14 de març 1937). La concepción marxista del poder y la revolución española. *Revista La Batalla*
- Peiró, J (8 de juliol de 1937). La tragèdia del POUM, El silenci seria complicitat. *Diari Llibertat*, Mataó
- Suarez, A. (1938) *La represión i el proceso contra el POUM*. Madrid: Ediciones POUM. Recuperat de: <http://www.fundanin.org/iglesias14.htm> (29 de juliol de 2015)